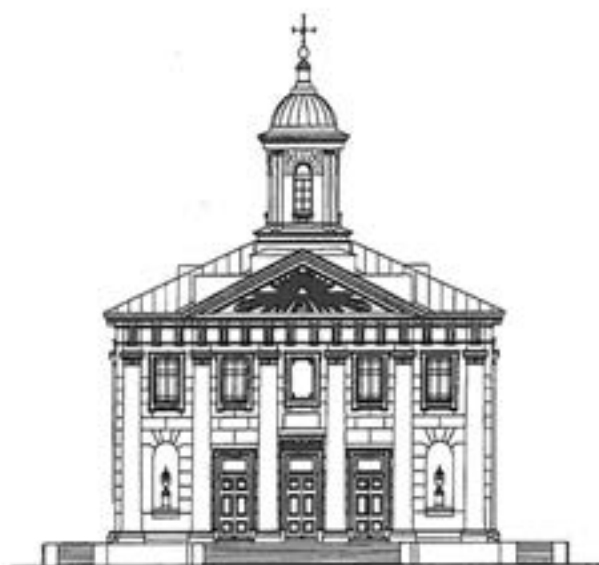

RESEPTI_o

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti 2/2003.
Toimitettu yhteistyössä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan ekumeniikan arkiston kanssa

Kirkkojen seminaari Pietarissa 13.9.2003

*Kirkkojen seminaari Pietarin Pyhän Marian kirkolla
lauantaina 13. syyskuuta 2003*

Kirkot kohtasivat Pietarissa

TT Kaisa-Mari Hintikka 3

I Historiallinen katsaus: kirkot Pietarissa

Tutkija Varpu Myllyniemi 6

II Kirkkojen yhteistyö Pietarissa

**Venäjän ortodoksinen kirkko ja vähemmistökirkot Pietarissa:
rinnakkainelön haasteet ja mahdollisuudet**

Metropoliitta Vladimir 13

Vähemmistökirkkona Pietarissa: Mitä käytännön haasteita se asettaa?

Tohtori Tamara Tatsenko (ELKRAS) 19

Pääsihteeri Aleksander Prilutski, Inkerin kirkko 23

Pietarin kirkkojen välinen diakoninen neuvosto

Projektisihteeri Tatiana Kotova 28

Ajankohtaisia esitelmiä

Georges Florovskyn uuspatristinen historiakäsitys

Dos. Matti Kotiranta 31

Haettavana olevat stipendit 41

????????????Reseptio+tilauslomake

RESEPTIO/Kirkon ulkoasiain osasto, teologiset asiat
osoite: PL 185, 000161 Helsinki, p. 09-1802 287, fax 09-1802 230
yhteystieto: Helsingin yliopisto, p. 09-191 23025, 191 23033
toimitus: TT Matti Repo, dos. Matti Kotiranta (toimitussihteeri),
dos. Antti Raunio; taitto Seija Nieminen

Kirkot kohtasivat Pietarissa

Kirkkojen seminaari Pyhän Marian kirkolla 13.9.2003

TT Kaisamari Hintikka

Pietarin Suomi-viikon yhteydessä syyskuussa 2003 Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto ja Kirkon ulkomaanapu järjestivät Pyhän Marian kirkossa seminaarin, jonka tavoitteena oli tarkastella Pietaria toisaalta sen erityislaatuisen kirkollisen elämän ja toisaalta alueen suomalaisuuden historian näkökulmasta. Päivän aloitti tutkija *Varpu Myllyniemen* katsaus Pietarin kirkollisen elämän historiaan ja se päättyi paikallisten kirkkojen puheenvuoroihin, joissa pohdittiin kaupungin kirkkojen elämää ja sen asettamia haasteita tänään.

Järjestäjien toiveena oli, että seminaari kokoaisi yhteen mahdollisimman edustavan ja monipuolisen joukon sekä suomalaisia että pietarilaisia kirkollisia vaikuttajia ja toimijoita oppimaan toisistaan ja toisiltaan. Tämä tavoite saavutettiin osittain; vaikka kaikki kutsutut paikalliset kirkot – Venäjän ortodoksinen kirkko, Inkerin kirkko ja ELKRAS – olivatkin seminaarissa edustettuina, ei tietoa siitä ollut kulkenut perille paikallisseurakuntiin eikä esimerkiksi Inkerin kirkon ja ELKRAS:n teologisiin oppilaitoksiin. Toisaalta kirkkojen edustus oli

erittäin korkeatasoinen. Piispa *Aarre Kuukauppi* toimi itseoikeutettuna puheenjohtajana ja isäntänä Pyhän Marian kirkossa järjestetyssä kokouksessa, ja Pietarin ja Laatokan metropoliitta *Vladimirin* osallistuminen seminaarin aamuistuntoon oli samalla hänen ensimmäinen vierailunsa Inkerin kirkon pääkirkossa. Suomesta paikalla oli arkkipiispa *Jukka Paarmann* ja kokouksen toisena puheenjohtajana toimineen piispa *Voitto Huotarin* lisäksi myös arkkipiispa *Leo* sekä pääkonsuli *Kauko Jämsén*. Suurin osa seminaarin osallistujista oli suomalaisia, joukossa Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston, piispainkokouksen ja arkkipiispankanslian henkilökuntaa sekä kirkon idäntyöryhmän jäseniä.

Kansainvälisyys ja eri tunnustuskuntien näkyvä läsnäolo on leimannut Pietaria alusta pitäen. Kaupunki perustettiin vuonna 1703 keskelle vanhaa suomalaisaluetta. Rakennustyömaalla tarvittiin valtavat määrät ammattilaisia, joita saapui Pietariin – vapaaehtoisesti tai vasten tahtoaan – ympäri Eurooppaa ja Venäjää. Kansojen kirjo antoi alusta pitäen leimansa uuden metropolin kirkolli-

selle elämälle. Vaikka ortodoksinen kirkko säilytti kiistatta sielläkin enemmistöasemassa, muiden kirkkojen voimakas läsnäolo teki Pietarista venäläisittäin poikkeuksellisen moniuskoisen kaupungin. Protestanttisilla kirkkoilla oli hyvät suhteet keisarihuoneeseen ja ne vaikuttivat näkyvästi myös kaupungin kulttuurielämässä, kuten Varpu Myllyniemi esitelmässään totesi. Pietarin syntyhistoria antaa edelleen leimansa kaupungin kirkolliselle elämälle.

Neuvostoliiton romahtamisen jälkeiset 1990-luvun alun poliittiset muutokset tarjosivat Pietarin kirkkoille mahdollisuuden jälleenrakentaa elämäänsä yksin ja yhdessä. Tätä rakennusprosessia on haitannut kuitenkin se, että pitkien vainon vuosien jälkeen eri tunnustuskunnat tietävät kovin vähän toisistaan. Vaikka ennakkoluulot ovat usein yhteistyön este. Ratkaisevan tärkeää tässä tilanteessa on enemmistökirkon asenne: kirkkojenvälisen yhteistyön rakentaminen onnistuu vain, jos ortodoksinen kirkko suhteutuu siihen ja kirkollisiin vähemmistöihin myönteisesti. Onneksi Pietarin ortodoksisessa hiippakunnassa suhtautuminen ekumeniaan on huomattavasti avoimempaa kuin Venäjän ortodoksisessa kirkossa keskimäärin.

Pietari on rajamaata sekä maantieteellisesti, kulttuurisesti että kirkollisesti. Rajamaahan on aina liittynyt riskinsä, mutta, kuten piispa Voitto Huotari seminaarissa huomautti, se muodostaa myös hedelmällisen kasvun maaperän. Kielellisen kulttuurin raja kulkee yhä selvemmin myös Venäjän luterilaisten kirkkojen sisällä. Sekä Inkerin kirkko että saksalaistaustainen ELKRAS pyrkivät säilyttämään jotakin oleellista kansallisista juuristaan samalla, kun molempien venäjänkielisten seurakuntalaisten osuus kasvaa koko ajan. Koska vähemmistökansallisuuksien ja -kirkkojen rajat ovat

Venäjällä perinteisesti olleet yhteneviä, tämä on herättänyt epäilyksiä proselytismistä. Avoimuus valtakulttuuriin päin on kuitenkin pienille kirkkoille välttämättömyys ja venäjänkielisen työn lisääminen uusi mahdollisuus. Kuten ELKRAS:n edustaja tohtori *Tamara Tatzenko* alustuksessaan toteaa, vähemmistökirkot joutuvat Venäjällä välttämään kahta ääripäätä: eristykseen joutumista ja valtakulttuuriin sulautumista.

Kirkollinen elämä kuuluu kiinteästi Pietariin ja kirkot ovat olleet siellä läsnä myös vaikeina aikoina. Sekä piispa Kuukauppi että metropoliitta Vladimir viittasivat omissa puheenvuoroissaan siihen kuinka tunnustuskuntarajat ruohonjuuritasolla ylittävä kristittyjen kanssakäyminen on myös kuulunut oleellisena osana pietarilaiseen todellisuuteen.

Arkkipiispa Jukka Paarma totesi tervehdyssanoissaan, että Suomen evankelisluterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon yhteydenpidossa ajatus molemminpuolisesta suhteiden kehittämisestä ja syventämisestä on ollut läsnä jo 1960-luvulta lähtien. Neuvostoliiton aikana kirkollisten suhteiden lämpeneminen herätti runsaasti huomiota Suomen valtiovallan taholla, joka toivoi niiden ”lisäävän rauhanomaista rinnakkaineloa kansojemme välillä”. Suomen kirkon näkökulmasta tavoitteena oli kuitenkin kirkkojemme välinen yhteys paljon syvemmässä merkityksessä; oppia tuntemaan ja ymmärtämään toistemme uskoa. Luterilaisten ja ortodoksien läheiset suhteet Suomessa ovat auttaneet yhteistyön rakentamista myös Venäjän ortodoksisen kirkon suuntaan.

Inkerin kirkon kanssa Suomen evankelis-luterilainen kirkko solmi viralliset suhteet heti kun uskonnollinen toiminta vapautui Neuvostoliitossa sen viime vuosina. Siitä onkin muodostunut Suo-

men luterilaisille merkittävä yhteistyön väylä ja silta Venäjälle. Viime vuosina suhteita on solmittu myös muihin Venäjällä toimiviin kirkkoihin.

Historia on vahvasti läsnä Pietarissa. Se on myös voimakkaasti esillä, kun kaupungin kirkot etsivät tänään uusia yhteistyön muotoja. Kirkkojenvälinen rinnakkainelo ja tunnustuskuntien rajat ylittävä kristittyjen kanssakäyminen ovat vallankumousta edeltäneen ajan perintöä, joka halutaan selvästikin pitää mielessä yhteistyötä rakennettaessa. Pietarin historiaa valaisevien esitelmien lisäksi myös kirkkojen edustajat lähtivät omissa alustuksissaan liikkeelle kirkollisen rinnakkainelon perinteistä Pietarissa. Jos yhteistyö ennen rakentui pitkälle kulttuurielämän, ja erityisesti luterilaisten kohdalla yhteisen vähemmistöaseman varaan, kirkkoja yhdistää tänään suurkaupungin haasteista nouseva valtava diakoniatyön tarve.

Diakoniatyön saralta löytyy myös esimerkki onnistuneesta jo toteutuneesta kirkkojen yhteistyöprojektista Pietarissa. Tämän Pietarin kirkkojen diakonisen neuvoston (CIDC) työtä ja sen toimintaperiaatteita esitteli seminaarissa järjestön projektisihteeri *Tatiana Kotova*. Vaikka kansalaisyhteiskunta onkin Venäjällä vielä heiveröinen, antaa CIDC:n kaltaisen sosiaalista vastuuta kantavan ja jakavan järjestön olemassaolo toivoa paremmasta.

Pietarin suomalaisuus on ainakin suomalaiselle kuulijalle kiehtova aihe, jota seminaarissa valotti Pietarin Suomi-ins-

tituutin johtaja *Jarmo Nironen*. Hänen alustuksensa ulottui ajallisesti ennen Pietarin kaupungin perustamista alueella sijanneista suomalaiskylistä aina vallankumouksen aattoon, mutta keskittyi pääasiassa 1800-luvun jälkipuolelle. Tuolloin Pietari oli väestönsä puolesta Helsingin jälkeen toiseksi suurin suomalaiskaupunki. Niroksen alustus innosti piispa Huotarin pyytämään seminaarin päätteeksi pääkonsuli Jämseniä arvioimaan voiko Pietarin suomalaisuus vielä nousta yhtä merkittävään asemaan. Tämä ei kuitenkaan luvannut Pietarille suurta suomalaista tulevaisuutta, vaikka kulttuurin, talouden ja kirkollisen yhteistyön alalla yhteydet Suomeen vahvistuvat tulevaisuudessakin. Kaupungin luterilaisten kirkkojen pitäisi niin ikään kasvaa merkittävästi, ennen kuin ne voivat saavuttaa samanlaisen aseman kaupungissa kuin niillä oli vielä 1800-luvun lopulla. Pietarilla sen sijaan on mahdollisuus nousta eurooppalaiseksi suurkaupungiksi. Sen olemassaolo on alusta pitäen rakentunut kaupalle ja kulttuurien vuorovaikutukselle ja ne ovat sille Jämsenin mukaan edelleenkin elinehto.

Tähän Resektion teemanumeroon on koottu yhtä lukuun ottamatta kaikki Pietarin kirkkojen seminaarissa pidetyt alustukset. Jarmo Niroksen Pietarin seminaarissa pitämää suomalaisten historiaa käsittelevää esitelmää, joka pohjautuu hänen saman aiheiseen kirjaansa *Suomalainen Pietari* (Vantaa, Novomedia, 1999) ei julkaista tässä yhteydessä.

I Historiallinen katsaus: kirkot Pietarissa

Tutkija Varpu Myllyniemi

Pietari, Venäjän keisarikunnan pääkaupunki, oli 1900-luvun alussa ennen kaikkea venäläinen, ortodoksinen kaupunki. Vuoden 1897 väestönlaskennan mukaan kaupungissa asui 1.264.920 ihmistä, joista 1.087.079 oli uskonnoltaan ortodokseja. Toisin sanoen Pietarin väestöstä 86 prosenttia tunnusti ortodoksista uskoa. Tässä luvussa ovat mukana myöskin kaupungin vanhauskoiset.

Pietarissa toimi Venäjän ortodoksisen kirkon ylin hallinto, Pyhä Synodi. Kaupungissa oli neljä suurta ortodoksista luostaria, joista tunnetuin on Aleksanteri Nevskin luostari. Tunnusomaista viime vuosisadan alun pietarilaiselle kaupunkikuvalle ovat lukuisat kirkot. Pietarissa on laskettu olevan runsaasti yli 700 ortodoksista kirkkoa, tsasounaa tai kotikirkkoa. Kirkkoja oli kaikkialla: virastoissa, kouluissa ja sairaaloiden yhteydessä. Kaiken kaikkiaan Pietarissa on toiminut 840 eri tunnustuskuntien kirkkoa, rukoushuonetta tai temppeliä. Valitettavasti huomattava osa kirkoista tuhoutui neuvostovallan aikana.

Kaupungin perustamisesta lähtien Pietarissa on asunut myös muiden uskontojen edustajia. Tämä on varsin luonnollista, sillä Pietari rakennettiin keskelle Inkerinmaata, jonka väestöstä valtaosa oli luterilaisia. Pietaria rakentamaan pakotettiin sotavankeja lähialueilta – Suomesta ja Baltian maakunnista. Keisari *Pietari Suuresta* lähtien Venäjän hallitsijat ovat kutsuneet eri alojen ammattilaisia rakentamaan kaupunkia niin Länsi-Euroopasta kuin Kaukoidästäkin. Osa näistä eriuskolaisista tulokkaista pääsi huomattavaan asemaan. Keisarinna Katariina II:n aikaan Länsi-Euroopassa kiertelivät värvärät, jotka houkuttelivat ihmisiä Venäjälle lupaamalla heille oikeuden harjoittaa uskontoaan. Venäjän pääkaupungissa teki työtään myös laaja diplomaattikunta. Kaupungin ei-ortodoksien määrä lisääntyi 1800-puolivälin jälkeen, kun Pietariin virtasi runsaasti työvoimaa lähialueilta: Puolasta, Baltian maakunnista ja Suomesta.

Muiden uskontojen edustajat elivät Pietarissa ortodoksisen valtaväestön ympä-

röimänä. Pietarin Pyhän Katariinan evankelis-luterilaisen seurakunnan kirkkoherra *Arthur Malin* kuvasi ortodoksisuuden vaikutusta pietarilaiseen elämänmenoon 1900-luvussa alussa näin:

"Eläen venäläisen kirkon keskellä, jossa luterilainen kirkko ja sen vaikutus on kuin pisara meressä, joutuvat he kaikkialla venäläisen kirkon kanssa kosketuksiin, tahtoivatpa tai eivät. He oppivat heidän kieltänsä niin, että usein jo toisessa polvessa osaavat sitä omaa, luterilaista äidinkieltänsä paremmin. He saavat venäläisiä tuttavina, ystäviä ja pian sukulaisiakin, joku perheenjäsenistä joutuu ehkä itse naimisiinkin venäläisen kanssa. Ja joka tapauksessa joutuvat he kosketukseen Venäjän kirkon suurien juhlien, joulun ja varsinkin pääsiäisen, kanssa. Kastetoimituksissa, häissä ja hautajaisissa näkevät he tämän kirkon seremoniaalisia menoja. Venäläisen kirkon kauniit tavat ja mystilliset menot tehoavat pian luterilaisiin. Ennen pitkää ilmestyy jumalankuva sen edessä palavine lamppuineen luterilaisenkin kodin nurkkaan."

Pietarissa toimineet ei-ortodoksiset tunnustuskunnat voidaan jakaa kahteen eri ryhmään; niihin, jotka valtiolta tunnusti, ja niihin, jotka joutuivat elämään peitejärjestön suojassa tai kokonaan maan alla. Vuonna 1810 Pietariin perustettiin ns. vieraiden tunnustuskuntien ministeriö. Vuodesta 1832 lähtien, ja aivan Venäjän vallan loppuun saakka, näitä tehtäviä hoiti sisäasiainministeriön alainen vieraiden tunnustuskuntien osasto. Viime kädessä ei-ortodoksisten tunnustuskuntien toimintaedellytykset kuitenkin riippuivat keisarista ja Pyhästä Synodista.

Hallitusvallan ja Venäjän ortodoksisen kirkon tavoitteena oli kyetä eristämään ei-ortodoksiset tunnustuskunnat orto-

doksisen väestön vaikutuspiiristä. Juuri tämän takia esimerkiksi Pietarin evankelis-luterilaiset, jotka olivat kansallisuudeltaan ei-venäläisiä, saivat toimia varsin vapaasti. He pitivät jumalanpalveluksiaan omilla kielillään: saksaksi, suomeksi, ruotsiksi, viroksi jne. Sen sijaan Pietariin 1800-luvun puolivälin jälkeen levinnyt baptismi joutui heti vastatuuleen ja valtiovallan silmätiukaksi. Liike teki voimakasta ja kiellettyä lähetystyötä nimenomaan ortodoksien parissa.

Merkittävä rajapyykki vieraiden tunnustuskuntien laillisessa asemassa oli vuosi 1905. Tuolloin keisari Nikolai II antoi uskonnonvapausjulistuksen. Venäjän levottomuuksien säikäyttämänä Nikolai II allekirjoitti julistuksen, jossa kansalaisille myönnettiin omantunnonvapaus. Tämä merkitsi mahdollisuutta erota ortodoksisesta kirkosta, mikäli samalla liitettiin johonkin toiseen kristilliseen yhteisöön. Laki ei kuitenkaan merkinnyt uskonnollisen tasa-arvon toteutumista venäläisessä yhteiskunnassa. Käännöstyö oli edelleen sallittu vain ortodoksille kirkolle, joka valtionkirkkona nautti laajoja etuoikeuksia. Osa uskonnoista jäi edelleen ilman virallista tunnustusta.

Vasta heinäkuussa 1917, Venäjän sosialistisen vallankumouksen kynnyksellä, annettiin asetus, joka takasi omantunnonvapauden Venäjällä. Se teki mahdolliseksi sekä siirtymisen uskonnollisesta ryhmästä toiseen että kirkosta eroamisen ilman liittymistä toiseen uskonnolliseen yhteisöön. Mitä tämä asetus olisi merkinnyt Pietarin ei-ortodokseille jää arvailujen varaan, sillä jo tammikuussa 1918 astui uusi uskontolaki. Tämän kirkon eroa valtiosta ja koulun eroa kirkosta koskeneen lain uskonnolle vihamielinen tulkinta osoittautui kohtalokkaaksi Venäjän kaikille uskontokunnille.

Ei-ortodoksiset tunnustuskunnat Pietarissa

Aion seuraavassa kertoa lyhyesti millaisia tunnustuskuntia Pietarissa oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.

Pietarissa protestantit olivat ortodoksi-
en jälkeen kaupungin suurin uskonnol-
linen ryhmittymä. Yksinomaan evan-
gelis-luterilaisia oli Pietarissa vuoden 1912
tilaston mukaan miltei 90.000. Saman
vuoden tilaston mukaan luterilaisilla oli
kaupungissa 13 seurakuntaa, joista vä-
kiluvultaan suurin oli virolainen Pyhän
Johanneksen seurakunta. Siihen kuului
17.000 jäsentä. Tässä suomalaisessa Py-
hän Marian kirkossa, missä me parhail-
laan olemme, toimi kaupungin jäsenlu-
vultaan kolmanneksi suurin seurakunta.
Pietarin kaikkein vaikutusvaltaisimmat
ja vauraimmat evankelis-luterilaiset seu-
rakunnat olivat kuitenkin saksalaisia.
Aivan kivenheiton päässä Pyhän Mari-
an kirkosta on St. Petri Kirche eli sak-
salainen Pyhän Pietarin seurakunta, joka
aina 1700-luvulta asti on ollut esikuva
kaupungin muille luterilaisille. Seura-
kunnalla ylläpiti mm. St. Petri Schulea,
joka oli yksi kaupungin arvostetuimmis-
ta oppilaitoksista. Mainittakoon, että
muutamia luterilaisia kirkkoja ja ruko-
ushuoneita sijaitsi myös sairaaloiden,
vankiloiden ja koulujen yhteydessä. Esi-
merkiksi pieni luterilainen kirkko sijaitsi
Pavlovin sotakoulun ja myöhemmin
Konstantinovin tykistöopiston yhteydes-
sä.

Reformoituun kirkkoon kuuluvia jäse-
niä oli Pietarissa vuoden 1912 tilaston
mukaan lähes 5.000. Kaupungissa toi-
mi kolme reformoitua kirkkoa: hollan-
tilainen, ranskalainen ja saksalainen.
Yksi näistä kirkoista toimi miltei suo-
malaisen Pyhän Marian kirkon naapu-
rissa. Ranskalainen Pyhän Paavalin kirk-

ko sijaitsi Suurella Tallikadulla nume-
rossa 25.

Luterilaiset ja reformoidut ovat eläneet
Pietarissa tiiviissä yhteistyössä. Aluksi
reformoidut toimivat luterilaisten kans-
sa yhteisissä seurakunnissa, mutta vähi-
tellen 1700-luvun kuluessa he perusti-
vat omia seurakuntiaan. Samoin kuin lu-
terilaiset reformoidut perustivat seura-
kuntansa kielen ja kansallisuuden mu-
kaan. Lisäksi he kuuluivat eräänlaisena
liitännäisjäsenenä vuonna 1832 perustet-
tuun Venäjän evankelis-luterilaiseen
kirkkoon. Venäjän evankelis-luterilaisen
kirkon hallinnossa oli oma osastonsa,
joka käsitteli reformoidun kirkon asioi-
ta.

Pietarissa toimi myös pieni anglikaani-
nen yhteisö. Itse asiassa Pietariin syntyi
suurempi anglikaaninen seurakunta kuin
mitä Moskovassa oli ollut. Tunnettua-
han on, että keisari Pietari Suuri pakotti
moskovalaista aatelistoa ja porvaristoa
muuttamaan uuteen pääkaupunkiinsa, ja
joukon mukana kaupunkiin saapui myös
joukko englantilaisia. Myös Arkangelis-
ta tuli paljon englantilaisia Pietariin.
Aluksi seurakunta toimi englantilaisen
kauppakompanjan talossa pienessä ko-
tikirkossa, kunnes St Mary's and All
Saints -niminen kirkko valmistui Pietari-
in vuonna 1818. Pietarissa arvellaan
olleen 1800-luvun lopussa noin 2000
anglikaanisen kirkon jäsentä.

The British and American Congregatio-
nal Church toimi aivan ortodoksisen Py-
hän Iisakin kirkon katedraalin kupees-
sa. Vuonna 1820 skottilainen lähetyk-
saarnaaja *Richard Knill* sai keisari *Aleks-
santeri I:lta* luvan perustaa Pietariin pie-
nen lähetysseurakunnan. Kuten tunnet-
tua keisari Aleksanteri I oli erittäin kiin-
nostunut ulkomaalaisten raamattuseuro-
jen työstä. Hän antoi vuonna 1819 mää-
räyksen, että Raamattu oli saatava ko-

konaisuudessaan käännettyksi venäjän kielelle. Tämä pieni pietarilaisseurakunta oli keisarin erityisessä suosiossa. Se levitti brittiläisen raamattuseuran nimissä Raamattuja ja teki mm. merimieslähetystyötä. Taloudellisesti tämä lähetysseurakunta oli riippuvainen Englannin ja Yhdysvaltain tuesta. Varsinaisia seurakunnan jäseniä oli kuitenkin vain muutama sata jäsentä.

Mainittakoon, että Pietarissa toimi 1800-luvulla myös pieni herrnhutilaisseurakunta. Se toimi saksalaisen Asmus Simonsen & Co. -nimisen yrityksen tukemana. Siihen kuului vuonna 1850 vain 25 jäsentä. Tämän seurakunnan toiminta päättyi vuonna 1892. Seurakunnan tilat sai omakseen Pietarin yleisevanke-
linen kaupunkilähetys.

Edellä mainitut uskonnolliset tunnustuskunnat kuuluivat Venäjällä niihin, joilla joko oli olemassa oleva kirkkolaki tukenaan, tai heidän asemansa oli järjestetty keisarillisella ukaasilla. Tunnusomaista on, että näihin protestanttisiin kirkkoihin kuului monia vaikutusvaltaisia henkilöitä, aivan hovin lähipiiristä.

Aivan toisenlainen asema kaupungissa oli baptisteilla, joita Pietarissa kutsuttiin evankelisiksi kristityiksi sekä adventisteilla, helluntalaisilla ja mm. Pelastusarmeijalla. Nämä uskonnot tekivät lähetystyötä nimenomaan venäläisen väestön ortodoksisen väestön parissa, eivät-
kä eristäytyneet kansallisiksi saarekkeiksi valtaväestön keskuuteen. Voidaankin todeta, että protestanttisuus vasta näiden liikkeiden myötä juurtui venäläisen väestön keskuuteen. On toki tunnustettava, että pietismillä, herrnhutilaisuudella ja ensimmäisillä ns. anabaptisilla liikkeillä on ollut oma vaikutuksensa protestantismin leviämisessä Venäjällä.

Venäjällä syntyi 1800-luvun puolivälin jälkeen evankelisia liikkeitä miltei samanaikaisesti eri osissa Venäjän keisarikuntaa: Kaukasuksella, Ukrainassa ja Pietarissa. Opilliselta sisällöltään liikkeet ovat hyvin samankaltaisia. Pietarissa liike sai alkunsa 1860-luvulla lähetystön tuloksena. Erityisesti on mainittava englantilaisen *lordi Radstockin* (1833-1913) merkitys. Hän vieraili Pietarissa vuosina 1874, ja uudestaan vuosina 1877 ja 1878. Lordi Radstock evankelioi pietarilaisen ylhäisön palatseissa ja sai aikaan suurta herätystä kaupungissa. Radstockin seuraajat pysyivät aluksi ortodoksisen kirkon helmassa, mutta se osoittautui pian mahdottomaksi. Heitä ryhdyttiin kutsumaan ”pashkoviiteiksi” pietarilaisen eversti *V. A. Pashkovin* (1832-1902) mukaan. Myöhemmin heidän nimekseen vakiintui evankeliset kristityt. Aluksi liike sai kannattajia lähinnä ylimystön parista, mutta se levisi nopeasti kaikkiin yhteiskuntaluokkiin ja yli kielirajojen.

Venäjän ortodoksinen kirkko ja hallitusvalta suhtautuivat vielä 1870-luvun lopussa ja 1880-luvun alussa Pietarin evankeliseen herätykseen varsin ymmärtäväisesti. Mainittakoon, että kirjallisuuden levitystä varten perustettu seura painoi yli 200 uskonnollista kirjasta, jotka levisivät miljoonakappalein eri puolille Venäjää. Pietarissa julkaistiin myös varsin suosittua lehteä *Russkij rabotshij*, jota levitettiin mm. tehtaisiin ja kouluihin. Ne olivat kansankielisiä, ja varsin suosittua lukemistoa olivat lehdessä julkaistut kertomukset, joihin sisältyi liikkeen hengen mukainen moraalinen opetus. Voidaan sanoa, että pietarilaisen aristokratian kiinnostus Radstockin ja hänen seuraajiensa sanomaan voidaan selittää 1870-luvun yhteiskunnallisella murroksella. Tämä aikakausi oli sosiaalisten liikkeiden kukoistuksen aikaa.

Mainittakoon, että samaan aikaan kuin Pietarissa myös Suomessa levisi uskonnollinen herätys etenkin ruotsinkielisen säätyväestön parissa. Suomessa tämä herätys 1880-luvun alussa kanavoitui vapaakristilliseksi tai vapaakirkolliseksi liikkeeksi. Sillä oli vahvat yhteydet Ruotsin vastaavaan herätykseen. Yhteydet Pietarin ja Suomen vapaakirkollisen herätyksen välillä olivat mitä ilmeisimmät.

Venäjällä sen sijaan 1880-luvun alussa alkoi ankara tukahduttamistoimien aika, joka kesti parikymmentä vuotta. Evankelisten kristittyjen toiminta ei vain Pietarissa, vaan kaikkialla Venäjällä pysäytettiin. Heidän kokouksensa kiellettiin ja johtajat ajettiin maanpakoon. Eräs syy näihin ankariin toimiin oli se, että Pyhä Synodi ei katsellut suopeasti näin laajamittaista evankelista liikehdintää, varsinkin kun sille saapui eri puolilta Venäjää kanteluita evankelisen opin leviämisestä. Lisäksi liikettä syytettiin mm. yhteiskuntarauhan rikkomisesta ja epäiltiin sosialismista.

Vasta vuoden 1905 jälkeen heidän sallittiin jälleen toimia. Pietariin evankeliset kristityt perustivat rukoushuoneita eri puolelle kaupunkia. Vuonna 1909 heillä oli käytössään viisi rukoushuonetta. Vuonna 1911 Pietarin evankeliset kristityt perustivat Pietariin Dom Evangelia – nimisen keskuksen. Rahat talon rakentamiseen saatiin Baptistien maailmanliitolta. Mainittakoon, että talo oli aikanaan hyvin moderni. Sen suojissa toimi pyhäkoulu-, varhaisnuoriso- ja nuorisotilat sekä 2000-paikkainen koussali.

Venäjän ensimmäinen pieni metodisti-yhteisö syntyi lähetystyön tuloksena Pietariin vuonna 1889. Adventistit ja heluntailaiset eivät ehtineet Venäjän valan aikana perustaa Pietariin omaa vi-

rallista yhteisöään, vaan ne toimivat mm. raittiusyhdistyksen peitenimen alla. Pelastusarmeijan toiminta Pietarissa ja koko Venäjällä alkoi epävirallisesti vuonna 1913. Liikkeen työhön ryhdyttiin Suomesta käsin. Pietariin lähetettiin kaksi suomalaista lehdenmyyjää, jotka kauppasivat Pelastuksen Sanoma –nimistä venäjänkielistä lehteä kaduilla, kauppaliikkeissä, kapakoissa ja jopa raitiovaunuissakin. Lehdenmyyjät pitivät yllään Pelastusarmeijan virkapukua. Liikkeen toiminta kuitenkin naamioitiin kustannustoiminnaksi ja uskovat pitivät kokouksiaan ilman lupaa. Virallisesti Pelastusarmeijan toiminta alkoi Pietarissa vasta 1917 helmikuun vallankumouksen jälkeen.

Yhteenvetona sanottakoon, että pietarilaiset viranomaiset eivät kiinnittäneet näihin liikkeisiin huomiota niin kauan kuin ne näyttivät vaikuttavan vain siirtolaisten keskuudessa. Heti kun syntyi epäilyks lähetystyöstä myös venäläisen ortodoksisen väestön parissa liikkeet joutuivat vaikeuksiin. Varsin tavallista oli, että liikkeen kannattajien kokouksissa oli aina esillä teekupit ja samovaa-ri pidettiin kuumana, jotta kokous näyttäisi teekutsuilta mikäli poliisi tulisi paikalle. Mainittakoon, että näillä vapaakirkollisilla liikkeillä oli myös arvovaltaisia tukijoita Pietarin venäläisessä ylimystössä.

Paitsi protestantisille kirkoille Pietari on merkittävä kaupunki myös Venäjän roomalais-katolilaisille. Venäjällä asui tsaarirajan lopulla moniin eri kansallisuuksiin kuuluvia katolilaisia, jotka noudattivat erilaisia riituksia. Varsinaisen Venäjän alueella toimi Mohilevin arkkihiippakunta, jonka arkkipiispan asuinpaikka oli Pietari. Vuonna 1842 Pietariin siirtyi Vilnasta roomalais-katolinen hengellinen akatemia.

Valtaosa Roomalais-katolisen kirkon jäsenistä oli puolalaisia, liettualaisia, valkovenäläisiä ja saksalaisia. Kansallisuudeltaan venäläisiä kuului kirkkoon vähän. On kuitenkin tunnettua, että valtiosta vähemmän riippuvainen katolinen kirkko nautti suuremman vapautensa vuoksi maan monien älymystön edustajien kunnioitusta.

Ensimmäinen roomalais-katolinen kirkko perustettiin Pietariin jo vuonna 1710. Katolilaisuuden alkuajoista Pietarissa ja rinnakkainelosta kaupungin protestanttisen yhteisön kanssa kertoo seuraava Hannoverin lähettiläs *Fridrich-Kristianin* kuvaus vuodelta 1721 seuraavaa:

"Nyt olen tulossa joen rannalla olevalla parhaimmalle slobodalle, jonka nimi on Admiralteiskjan saari, mutta tavallisesti aluetta nimitetään saksalaiseksi slobodaksi, koska tällä alueella on saksalaisia enemmistö. Paikkaa nimitetään myös Suomalaisiksi Luodoiksi, koska täällä asuu karkotettuja suomalaisia ja ruotsalaisia. Täällä on myös luterilainen kirkko, joka sijaitsee yhdessä puutalossa. Jos mennään eteenpäin, niin täällä on myös katolinen kirkko, joka sijaitsee myös puutalossa, mutta nyt sitä rakennetaan kivistä. Tämän kirkon lisäksi täytyy rakentaa paljon lisää muita katolilaisia kirkkoja ja luostareita, koska Hänen Tsaarillinen Majesteettinsa taas antoi luvan jesuiitoille tulla maahan ja lupasi heille anteliasta apua rakentamisessa"

Katolilaisten määrä lisääntyi Pietarissa Puolan ensimmäisen jaon jälkeen vuonna 1772. Samoin Ranskan vallankumouksen seurauksena Venäjälle siirtyi ranskalaisia katolilaisia emigrantteja. Uusiin tulokkaiden joukossa oli myös jesuiittoja. Keisarinna *Katariina II* aikaan he saivat toimia varsin vapaasti Pietarissa. Jesuiitat perustivat Pietariin sisäoppilaitoksen, jossa varsin monien venäläisten

korkea-arvoisten virkamiesten lapset saivat koulutuksensa. Ei ollut mitenkään harvinaista, että koulun kasvatti kääntyi katolilaiseksi. Niinpä keisari Aleksanteri I:n aikana vuonna 1815 jesuiittojen oppilaitos Pietarissa suljettiin, ja kaikki jesuiitat karkotettiin Pietarista. Koko Pietarin kuvernementissa katolilaisia oli 1800-luvun lopussa 65.000; suurin osa heistä asui Pietarissa tai kuvernementin muissa kaupungeissa.

Keisarivallan viimeisinä vuosina Pietarissa toimi kahdeksan roomalais-katolista kirkkoa, ja kymmenen pienempää rukoushuonetta. Suurin ja arvovaltaisimman Pietarin roomalais-katolisista kirkoista on Pyhän Katariinan tuomiokirkko. Se sijaitsee Nevski prospektillä numerossa 32/34.

On muistettava, että Pietarissa toimi myös ei-kristillisiä tunnustuskuntia: juutalaisia, islaminuskoisia ja buddhalaisia. Juutalaisen siirtokunnan historia Pietarissa alkaa vasta keisarinna Katariina II:n aikana, vaikkakin yksittäisiä juutalaisia nousi Pietarissa merkittävään yhteiskunnalliseen asemaan jo Pietari Suuren aikaan. Valtiovallan suhtautuminen juutalaisuuteen on ollut hyvin vaihtelevaa. Aluksi juutalaisia kiellettiin asumasta Venäjällä, sitten heidät määrättiin omiin yhteisöihinsä ilman oikeutta muuttaa kaupunkiin. Vasta keisari Aleksanteri II uudistusten toimesta juutalaisten asema alkoi helpottua. Valtiovallan ja ortodoksisen kirkon vastustuksesta huolimatta Venäjällä toimi yksi maailman suurimmista juutalaisista yhteisöistä.

Pietarissa eli virallisen tilaston mukaan vuonna 1897 miltei 17.000 juutalaista eli 1,3 prosenttia kaupungin koko väestöstä. Laittomasti kaupungissa asuneiden juutalaisten määrää ei tiedä kukaan. Pietarin ensimmäinen juutalaisten rukoushuone rakennettiin vuonna 1830. Toki

tätä aikaisemminkin oli pidetty jumalanpalveluksia, mutta niihin oli kokoonnuttu yksityisesti. Vuonna 1893 valmistui Pietariin synagoga ja vähitellen Pietarin perustettiin myös rukoushuoneita. Juutalaisten määrä nousi jatkuvasti 1900-luvun alussa. Vuonna 1910 heitä oli jo noin 35.000.

Ensimmäiset islaminuskoiset tulivat Pietariin jo Pietari Suuren aikana. Kuten tunnettua Pietari Suuri värväsi eri alojen asiantuntijoita ja sotilaita myös idästä. Pietariin syntynyt islamilainen yhteisö sai jo keisarinna Katariina II:n aikana luvan perustaa kaupunkiin oma rukoushuone. Islaminuskoisten määrä Pietarissa oli 1800-luvun lopulla noin 4.000. Vuonna 1907 he saivat luvan rakentaa kaupunkiin moskeijan. Sen rakentaminen kesti 10 vuotta ja moskeija avattiin vasta neuvostovallan aikana. Pietarin buddhalainen temppeli oli 1900-luvun alussa yksi Euroopan suurimmista temppeleistä. Se rakennettiin Pietariin vuosina 1909-1915 ja temppelin rakentamisen rahoitti Dalai-Lama. Kaupungin buddhalainen yhteisö oli kuitenkin varsin pieni, vuonna 1908 siihen kuului 184 ihmistä.

Pietarin islaminuskoisten ja buddhalaisien toiminta ei herättänyt samalla tavalla epäluuloa valtiovallan ja Venäjän ortodoksisen kirkon silmissä kuin protestanttiset liikkeet, katolilaisuus tai juutalaisuus. Niiden toiminta rajoittui tiukasti oman suljetun yhteisön piiriin.

Kirkollinen yhteys

Pietari oli siis Venäjän vallan aikana poikkeuksellisen kansainvälinen kaupunki. Monikansallinen ja monikulttuurinen Pietari tarjosi oivan ympäristön uskonnollisten vaikutteiden leviämislle. Tosin on muistettava, että sekä Venäjän

ortodoksinen kirkko että valtiovalta valvoi epäluuloisesti kaikkea toimintaa, joka olisi voinut horjuttaa vallitsevia yhteiskuntaoloja. Tämän vuoksi monet pietarilaiset valtiovallan taholta tunnustetut uskontokunnat, kuten esimerkiksi evankelis-luterilaiset ja roomalais-katolilaiset keskittivät työnsä puhtaasti oman kieli- ja kansallisuusryhmän pariin.

Yhteistoimintaa osaltaan heikensi myös 1800-luvun lopun kansallisuusaatteen nousu. Esimerkiksi Pietarin luterilaisessa yhteisössä Venäjän evankelis-luterilaisen kirkon saksalaisjohtoiseen hallintoon vaadittiin enemmän muiden kansallisuuksien edustajia, ja jopa osa suunniteltiin itsenäisiä kansallisia kirkkoja. Etenkin ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen johti siihen, että kaikki saksankielinen toiminta joutui vastatuuleen Venäjällä. Jopa saksan kielen julkinen käyttö kiellettiin. Lisäksi Baltian maakuntien poliittinen tilanne heijastui suoraan myös Pietariin.

1800-luvun lopulla voimistunut Venäjän valtiovallan vähemmistökansallisuuksiin kohdistama venäläistämispaine sen sijaan yhdisti Pietarin monia kansallisia ja uskonnollisia vähemmistöjä. Viikoittaisissa yhteisissä tapaamisissa (ns. Pastorenabende) kokoontui pietarilaista papistoa käsittelemään ajankohtaisia kysymyksiä. Pietarilainen kirkollinen elämä oli vilkasta: järjestettiin kirkkokonsertteja, hyväntekeväisyystapahtumia, eri tunnustuskuntien pappeja ja saarnaajia sekä herätysliikkeiden edustajia vieraili kaupungissa. Näihin tapahtumiin myös osallistuttiin yli kieli- ja tunnustuskuntarajojen.

II Kirkkojen yhteistyö Pietarissa

Venäjän Ortodoksinen kirkko ja kirkolliset vähemmistöt Pietarissa: rinnakkaiselon haasteet ja mahdollisuudet

Metropoliitta Vladimir

Ortodoksisen kirkon ja muiden tunnustuskuntien kristittyjen yhteyksien historia palautuu aina Pietarin perustamisen hetkeen, jonka 300-vuotisjuhlaa olemme juhlineet kuluvana vuonna. Aivan alusta lähtien näitä suhteita ovat leimanneet hyvántahtoiset puitteet, joita suuressa määrin edisti keisari Pietari I:n vuotta aikaisemmin (vuonna 1702) julistama manifesti suvaitsevaisuudesta.

Pietari Suuren intressinä oli, että ulkomaalaisia saapuisi Venäjälle. Ennen muuta tarpeellisia olivat ammattihenkilöt Nevalle vastaperustetun pääkaupungin rakentamista varten. Pietari ei kutsunut heitä ainoastaan rajan takaa. Monet jo Moskovassa työskennelleet ulkomaalaiset siirrettiin nyt kiireellisessä järjestyksessä rakentamaan Pietaria. Oike-

us säilyttää uskontonsa suotiin myös inkerinmaalaisille suomalaisille, jotka olivat asuneet täällä 1600-luvulta lähtien ja jotka muiden tavoin velvoitettiin osallistumaan nuoren kaupungin rakentamiseen.

Jo Pietarin perustamisvuonna kaupungissa alkoi, ortodoksisten seurakuntien ohella, toimia evankelis-luterilainen ruotsalais-suomalainen seurakunta.[1.2] Seuraavana vuonna Pietari-Paavalin linnoituksen alueelle puurakenteisen ortodoksisen Pietari-Paavalin pyhäkön viereen rakennettiin luterilainen kirkko. Kuitenkin jo kahden vuoden päästä, tuloksena ruutivaraston räjähdyksestä linnoituksen alueella ja kirkon osittaisesta tuhoutumisesta, päätettiin kirkko purkaa ja siirtää se Pietarin puolelle (nykyinen

Petrogradin puoli), jonne turvallisuutta silmälläpitäen muutettiin myös linnoituksen siviiliasukkaat, ulkomaalaiset mukaan lukien. Vuonna 1720 puinen luterilainen kirkko siirrettiin toisen kerran, tällä kertaa Liteinin talon (nykyinen Liteinin valtakatu) alueelle, koska siellä asui merkittävästi enemmän luterilaisia (joista monet olivat armeijan tykki-vaureita), ja koska siellä vuodesta 1711 alkaen oli ollut olemassa evankelis-luterilainen seurakunta. Katua, jolle kirkko pystytettiin, ryhdyttiin kutsumaan Kirotsnoi-kaduksi, saksalaisen Kirche-sanan mukaan. Kiitos keisarinna *Anna Ivanovan* suuren lahjoituksen saatettiin tälle paikalle vuonna 1740 rakentaa suuri, kaunis, kivinen kirkko, jolle vihittäessä annettiin keisarinnan taivaallisen suoje-lijattaren mukaan nimeksi Pyhän Annan kirkko.

Sen jälkeen kun pohjoinen pääkaupunki oli perustettu, alkoi Nevan vasemmal-la rannalla kokoontua Venäjän laivaston vara-amiraalin, syntyperältään hollanti-laisen *Kornelius Krjuisin* kotona ryhmä tunnustukseltaan evankelisia kristittyjä. Tälle monikansalliselle seurakunnalle, joka tuli tunnetuksi "amiraalillisena", rakensi amiraali Krjuis vuonna 1708 puisen kappelin. Kyseiselle luterilais-reformoidulle seurakunnalle, joka suu-relta osin koostui saksalaisista luterilai-sista, lahjoitti keisari *Pietari II* vuonna 1727 maapalstan Nevskin valtavyölän lähistöltä, jonne rakennettiin Pyhän Pie-tarin kirkko.[2,2]

Edellä esitetyt tosiasiat todistavat suvait-sevaisesta ja hyväntahtoisesta suhtautu-misesta toisuskoisiin jo Nevan kaupun-gin historian varhaisessa vaiheessa. Ve-näjälle saapuvia ulkomaalaisia arvioitiin ennen kaikkea heidän ammattitaitonsa mukaan ja erityisen korkealle arvostet-tiin, jos he käyttivät kykynsä ja taitonsa nuoren Venäjän keisarikunnan rakennus-

työssä. Sen johdosta lukuisat rakennuk-set Pietarissa, monet ortodoksiset kirkot-kin mukaan luettuina, pystyttivät ulko-maalaiset rakennustaitelijat, jotka tun-nustukseltaan olivat katolisia tai luteri-laisia.

Hyvänä esimerkkinä *Pietari Suuren* ai-kakaudesta on eräs episodi Pietarissa asuneen, Braunschweigista saapuneen *F.H. Weberin* muistelmista. Tämä sak-salainen kirjoittaja kertoo, miten tammi-kuussa 1719 Pietarissa kuoli englantilainen vara-amiraali *Paddon*, "jonka maallisten jäännösten hautajaiset tapah-tuivat ylen suurin kunnianosoituksin. Hänen tsaarillinen majesteettinsa saat-toi ruumista jalan vainajan kotoa lähti-en aina uudelle kirkolle saakka, toiselle puolelle Nevajokea, matkan ollessa hy-vinkin puoli peninkulmaa", kirjoittaa Weber, lisäten vielä, että "mainittu kirk-ko oli pyhitetty ja rakennettu Pyhän Sim-sonin nimelle ja Pultavan voiton muis-toksi; sen vierestä oli erotettu myös hau-tausmaa vierasmaalaisille, sillä venäläi-set kronikoitsijat antavat kirjoituksissaan pyhälle Simsonille erityisen merkityk-sen ja vieraanvaraisuuden suhteessa ul-komaalaisiin."[3, 1644-1645]

Ensimmäiset luterilaiset kirkkoraken-nukset ilmaantuivat Venäjälle jo *Iivana Julmaa* edeltäneiden tsaarien aikana Moskovon lähistön suurelle saksalais-alueelle. Keisari *Pietari I* antoi luterilai-sille luvan rakentaa kirkkoja Pietariin ja Moskovaan, minkä ohella hän uutena toimenpiteenä ryhtyi osoittamaan varo-ja ei-ortodoksisten kirkkojen rakentami-seen. Joskus Pietari itse valoi peruski-ven ei-ortodoksista kirkkoa perustetta-essa, oli läsnä niitä vihittäessä sekä osal-listui jumalanpalveluksiin ja saattoi myös laulaa seurakuntalaisten kanssa. Tämä ei tietenkään merkitse, että hän olisi ollut luterilainen, sillä hän lauloi säännöllisesti Pietari-Paavalin ja muiden

ortodoksisten kirkkojen kuorolavalla, mutta se kuitenkin kuvaa erinomaisesti hänen hyväntahtoista asennoitumistaan ja teeskentelemätöntä mielenkiintoaan.

Niin kuin tutkijat panevat merkille, “uskonsuvaitsevaisuutta, joka vallitsi Pietarissa kaupungin perustamisen aikoihin, varjeltiin siellä edelleen myös Pietari Suuren jälkeisellä kaudella”. [4] Saksalainen historioitsija *August Ludvig Schletzer* (1735-1809), joka oli tunnustukseltaan luterilainen ja asui ja työskenteli Venäjän keisarikunnan pääkaupungissa venäläisten kronikoiden julkaisemistyön yhteydessä vuosina 1761-1765, kuvailee muistelmissaan: “Julkisia jumalanpalveluksia Pietarissa vietetään nykyään 14 kielellä. Kaupunkiin suuntautuu lakkaamaton ulkomaalaisten tulva. He ovat suurelta osin saksalaisia, joista kenties puolet ovat ajautuneet Venäjän rannoille onnettomuuksien, seikkailunhalun tai uskaliaiden hankkeiden takia. Siihen aikaan päästettiin maahan kaikki, jotka ulkonäöstä päätellen olivat terveitä. Ei kukaan kysynyt, mikä on uskontosi, ja yhtä vähän kysyttiin, mistä maasta olet. Sen sijaan kysyttiin, missä sinä voit olla meille hyödyksi.” [5, 159] Huomion arvoinen on *A.L. Schletzerin* kuvaus vierailukäynnistä Aleksanteri Nevskin suurluostarissa kesäkuussa 1763. Hänen vaikutelmansa olivat mitä suotuisimpia. “Tapasin täällä niin runsaasti uutta ja niin paljon kirjallista sivistystä, että suorastaan harmistuin sitä, että olin saanut lukea niin paljon venäläisen papiston huonoista puolista, mutta en koskaan mitään hyvistä, jotka täällä olivat niin ilmeisiä”, Schletzer kirjoittaa. “Pöydällä oli avoinna folioteos. Minä tulin katsoneeksi, mikä kirja oli kyseessä. Mitä näinkään. Teos oli ‘Jumaluusopin järjestelmä’, jonka kirjoittaja oli *Gollats*, vanha hyvä tuttavani jo Wittenbergin ajoilta. Nuori valistunut

munkki kertoi minulle, että ‘se oli heidän tärkein teologian kokonaisesityksensä, sillä heidän teologiansa poikkeaa ainoastaan muutamissa kohdin Gollatsista.’” [5, 168]

Vuonna 1763, valtaistuimelle nousunsa jälkeisenä vuotena, keisarinna *Katarina II* antoi julki manifestin, jonka nojalla kaikkien Venäjälle muuttavien ulkomaalaisten sallittiin asettua asumaan niihin kuvernementteihin, joihin he halusivat. Tämän julistuksen jälkeen Venäjälle saapui paljon vierasmaalaisia, joista kaksi kolmasosaa oli luterilaisia. Pääosin he olivat lähtöisin saksalaiselta alueelta. Yksi viidesosa oli katolisia, joiden joukkoon laskettiin myös mennoniitat. Maahanmuuttoa jatkettiin 20 vuoden jaksoissa vuoden 1870 tienoilta saakka. Tuohon aikaan tullessa noin 10 prosenttia Pietarin väestöstä koostui ulkomaalaisista, joista selvä valtaosa oli luterilaisia.

Suhtautuminen luterilaisiin seurakuntiin ei muodostunut hyväntahtoiseksi vain Venäjän keisarillisten vallanpitäjien edustajien taholla, vaan myös yksinkertaisen venäläisen kansan parissa. Hyvät naapuruussuhteet alkoivat kehittyä välittömästi myös kirkollisella alueella, yhteisten jumalanpalvelusvierailujen tasolla. Seuraavan kiinnostavan kuvauksen jumalanpalveluksesta luterilaisessa pyhän Marian kirkossa, johon nyt olemme kokoontuneet, esitti vuonna 1889 Pietarin hengellisen akatemian “Kirkollisen aikakauskirjan” avustaja: “Kirkkoon tuli sisään ja asettui istumaan ihmisiä, jotka puheenparresta päätellen olivat venäläisiä ja myös ortodokseja, koska monet heistä ovensuussa siunasi itsensä ristinmerkillä. Jumalanpalvelusta vietettiin venäjän kielellä, samoin kuin laulettiin venäjäksi luterilaisia virsiä urkujen säestyksellä. Venäjän kielisessä saarnassa käsiteltiin Lutherin elämäkertaa ja sen lopussa esitettiin luteri-

lainen opetus pelastuksesta yksin uskosta Jeesukseen Kristukseen. Kun eräältä 10–11-vuotiaalta tytöltä tiedusteltiin, onko hän ortodoksi vai luterilainen, tyttö vastasi olevansa ortodoksi ja ortodoksisten vanhempien lapsi, mutta käyvänsä täällä yksinkertaisesti siksi, että täällä käy monia ortodokseja.”[6, 743] Tämä episodi ei enää tunnu niin oudolta, jos pidämme mielessämme, että pyhän Marian seurakunta oli kooltaan valtavan suuri ja että siihen kuului 15 000 suomalaista ja 2 400 inkerinmaalaista.[8]

Luterilaisen kirkon toiminta Venäjällä oli erittäin laaja-alaista. Jumalanpalvelustoiminnan ohella luterilaisten seurakuntien toimintapiiriin kuuluivat ensiluokkaiset oppilaitokset, sairaalat, vanhainkodit sekä kulttuuri- ja sivistyslaitokset, minkä ohella erityisen tärkeää oli, että näiden laitosten toiminnan hedelmiä saattoivat käyttää eri tunnustuksiin kuuluvat ihmiset.[7, 21]

Tällainen siunauksellinen, hyvien naapuruussuhteiden leimaama asiointila ortodoksien ja muiden kristillisten tunnustusten edustajien välillä säilyi Pietarissa aina vuoden 1917 bolshevistiseen vallankumoukseen ja sen mukanaan tuomaan, koko yhteiskunnan kannalta ratkaisevaan murrokseen saakka. Vallankumouksen aattona pohjoisen pääkaupungissa laskettiin olevan 367 katedraalia tai kirkkoa. Ne kuuluivat seurakunnille, luostareille, sotavoimille, suurlähetystöille tai hoville. Niiden joukossa oli 19 luterilaista ja reformoitua pyhäkköä ja myös seitsemän kostelia (eli katolista puolalaista kirkkoa; suom. huom).[4] Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että ennen vallankumousta Petrogradissa ja sen ympäristössä, Viron rajoilta Suomen rajoille ulottuvalla alueella, oli 32 inkerinmaalaista seurakuntaa, joissa oli 147 000 seurakuntalaista. Alueelle oli muodostunut 800 suoma-

laista kylää, joissa oli 300 alakoulua ja pedagoginen opisto (seminaari) Kolpinossa.[7, 37]

Tapahtuneesta vallankumouksesta ja sen jälkeen seuranneesta Kristuksen uskon vainoamisesta tuli yleinen katastrofi niin ortodoksiselle kuin myös muiden tunnustuskuntien kirkkoille. 1930-luvun puoliväliin mennessä oli Pietarissa suljettu enemmistö ortodoksisista ja kaikki luterilaiset ja katoliset pyhäköt. Enemmistö papistosta ja monet seurakuntalaiset joutuivat sortotoimenpiteiden uhreiksi. Normaali kirkollinen elämä kävi mahdottomaksi. Eri kristillisten tunnustusten rauhallisen ja ystävällismielisen yhdessäolon traditio, johon liittyi hyvien naapuruussuhteiden vaaliminen, menetettiin samalla.

Uskonnollisten vainojen lisäksi eräiden kirkollisten yhteisöjen edustajat joutuivat 1930-luvun lopulla kokemaan myös poliittisia sortotoimenpiteitä. Erityisen raskaina ne kohtasivat pietarilaisia inkerinmaalaisia. Aikamme tutkija *Helmut Tshjorner* arvioi, että ”Suomen rajan läheisyys teki inkeriläiset neuvostovallan silmissä erityisen epäluotettaviksi kansalaisiksi maassa. Sen johdosta jo tässä vaiheessa kaikki Karjalan kannaksen seurakunnat pakkosiirrettiin Venäjän sisäosiin ja Siperiaan. Monet joutuivat työleireille ja tuhansilta ihmisiltä riistettiin heidän elämänsä. Tätä karkotuspolitiikkaa jatkettiin edelleen vuosien 1939–1940 sodan jälkeen. Se koski myös alueita, jotka ennen vuotta 1940 kuuluivat Suomelle, mutta jotka sodanjälkeisenä kautena täytyi luovuttaa Venäjälle. Jälleen siirrettiin tuhansia inkeriläisiä, pääasiassa Siperiaan, ja jälleen tuhannet heistä menettivät henkensä. Neuvostoliitto myös pakotti Suomen luovuttamaan takaisin ne inkerinmaalaiset, jotka toisen maailmansodan aikana olivat voineet siirtyä Suomeen. Suurin osa

näistä ihmisistä pakkosiirrettiin ja myös heistä monet kuolivat Siperiassa. Hengellinen elämä aikoinaan kukoistaneissa suomenkielisissä seurakunnissa Leningradissa (Pietarissa) ja sen ympäristössä oli käytännöllisesti katsoen sammunut”.[8]

Demokraattiset muutokset 1990-luvun alussa eivät tuoneet mukanaan ainoastaan mahdollisuutta elpymiseen jokaiselle kristilliselle tunnustukselle Pietarissa erikseen tarkasteltuna, vaan myös herättivät kysymyksen yhteistyön ja keskinäisen avustustoiminnan jälleenrakentamisesta. Ongelma tiivistyy siihen, että koettujen pitkien vainovuosien takia eri tunnustusten yhteisöt tietävät erittäin vähän toinen toisistaan.[7, 32]

Venäjän ortodoksisen kirkon kanta suhteessa kirkollisiin vähemmistöihin tiivistyy pyrkimykseen elää hyvien naapuruussuhteiden puitteissa ja lisäksi mahdollisuuksien mukaan toimia yhä laajemmassa yhteistyössä sekä sosiaalisissa että kulttuurisissa projekteissa. Ortodoksinen kirkko, joka on muita tunnustuksia merkittävästi suurempi jäsenmäärältään, pitää kirkollisia vähemmistöjä täysivaltaisina kumppaneina Pietarissa. Kuten omalta osaltaan todistaa Venäjän federaation valtakunnanduuman edustaja *Grigori Alekseevitsh Tomtshin*, meidän kaupungissamme “ei yksikään uskonnollinen suuntaus joudu kokemaan painostusta ortodoksisen kirkon taholta”.[10, 60]

Tänä päivänä voidaan Pietarin alueella katsoa tavattavan kolmenlaisia kirkollisia vähemmistöjä. Ensimmäiseen ryhmään voidaan lukea kuuluviksi perinteisten kristillisten tunnustusten yhteisöt, jotka omaavat historiallista kokemusta rauhanomaisesta yhdessäolosta ortodoksisen kirkon kanssa Nevan kaupungissa. Nämä yhteisöt ovat Evankelis-lute-

rilainen kirkko Venäjällä, Ukrainassa, Kazahstanissa ja Keski-Aasiassa; Armenian apostolinen kirkko; Inkerin evankelis-luterilainen kirkko; sekä roomalais-katolinen kirkko. Edellä mainittujen yhteisöjen ja ortodoksisen kirkon yhteisistä projekteista voitaneen mainita laupudentyön organisaatio, nimeltään “Pietarin kristillinen yhteiskirkollinen diakoninen neuvosto”. Sillä on takanaan monivuotinen kokemus kirkkojen välisestä yhteistyöstä.[9] Yhteisten projektien pääasiallisena tehtävänä on eri kristillisten kirkkojen vetäminen mukaan kirkkojen väliseen yhteistyöhön sosiaalisen palvelun, lähetystyön ja valistustoiminnan alueilla. Nämä projektit ilmentävät mainittujen kirkkojen toivomusta yhteistyöstä Jumalan kunniaksi ja Isänmaamme siunaukseksi, minkä johdosta vastaisi näköaloja niiden keskinäiselle yhteistyölle voidaan luonnehtia erittäin suotuisiksi ja lupaaviksi.

Toiseen kirkollisten vähemmistöjen ryhmään voidaan lukea Pietarissa verrattain uudet tunnustukset, joille ei toistaiseksi ole muotoutunut säännöllisiä yhteyksiä edellä mainittujen traditionaalisten kirkkojen kanssa, mutta joilla on myönteinen kanta yhteistyön kysymyksissä sosiaalisella ja kulttuurisella alueella. Kyseessä ovat Baptistikirkko, Evankeliset kristityt apostolien hengessä -kirkko (eli helluntaikirkko), Yhdistynyt metodistikirkko “Betania”, Presbyteerinen kirkko sekä eräät muut kirkot.

Kolmanteen ryhmään lukeutuu pääasiassa uusia uskonnollisia liikkeitä, jotka suuntautuvat yleisesti ottaen negatiivisesti keskinäiseen yhteistoimintaan, eikä vain ortodoksisen kirkon kanssa, vaan myös muiden kaupunkimme perinteisten kirkkojen kanssa. Useimmissa tapauksissa näitä uskonsuuntia tuskin edes voidaan kutsua kristillisiksi, koska niiden uskonnäkemyksessä vääristelee yhteisesti

hyväksyttyjä kristillisten uskonkappaleiden perusteita, jotka on formuloitu Kirkkojen maailmanneuvoston baasiksessa. Tästä ryhmästä erottuvat aktiivisuutensa ja jäsenmääränsä vuoksi Jehovan todistajien yhdistys ja Mormonikirkko. Niiden perusasentoitumista voisi luonnehtia haluttomuudeksi hyväksyä ja edistää Pietarille niin luonteenomaista tunnustuskuntien keskinäistä kunnioitusta. Tämän johdosta yhteistyön näköalat näiden tunnustuskuntien kanssa sosiaalisen palvelun alueella jäävät kovin epämääräisiksi.

Edellä kuvaillussa tilanteessa korostuu näin ollen, miten tärkeää on kirkkojen keskinäisten yhteyksien ja yhteisten projektien kehittäminen Venäjän ortodoksisen kirkon ja perinteisten pietarilaisten tunnustuskuntien välillä. Niiden joukossa omaavat perustavaa laatua olevan merkityksen Evankelis-luterilainen kirkko Venäjällä, Ukrainassa, Kazahstanissa ja Keski-Aasiassa sekä Inkerin evankelis-luterilainen kirkko. Ennen vallankumousta vallinneen hyvien naapuruussuhteiden yhteiselämän ajan elpymiselle uudelleen, nyt demokraattisen yhteisön uusissa muodoissa, on tänä päivänä olemassa kaikki ennakoedellytykset. Sen lisäksi ystävällisten yhteyksien vakiinnuttaminen on omiaan edistämään yhteisymmärryksen vahvistumista ja keskinäisen rakkauden kasvua niin meidän kirkkojemme jäsenten välillä kuin myös pietarilaisessa yhteisössä kokonaisuutena.

Bibliografia

1. Evangelitshesko-ljuteranskij prihod svjatoi Marii v Peterburge. [SPB, 2003], 4c.
2. Nemetskaja evangelitshesko-ljuteranskaja obshtshina sv. Anny i sv. Petra. [SPB, 2001], 8c.
3. *Weber F.H.* Zapiski o Petre Velikom i ob preobrazovanijah. 1872, Nro 6-9.
4. *Avgustin (Nikitin), arhim.* Veroterpimost v Peterburge. <http://www.teos.org.ru/library/054.htm>.
5. *Schletzer A.L.* Obshtshestvennaja i tshastnaja zhizn. Sbornik otdelenija russkogo jazyka i slovestnosti Imp. AN, t. 13, 1875.
6. Tserkovnij vestnik. 1889, Nro 43.
7. Religioznye obshtshiny i orhanizatsii Sankt-Peterburga. Ruk. proekta - prot. Vladimir Fedorov. Vyp. 1. Nevskii prospekt. [SPB.,] 1998, 120c.
8. *Tsherner G.* Evangelitshesko-ljuteranskaja Tsherkov Ingermanlandii (Ingrii). <http://luthlib.narod.ru/history/elkir.htm>
9. Religioznye obshtshiny i organizatsii Sankt-Peterburga. Pyk. proekta - prot. Vladimir Fedorov. Vyp.3. Religioznye organizatsii. http://www.pimen.ru/pimen/russian/books/volume_3/main3.htm
10. *Tomtshin G.A.* Sankt-Peterburg: stolitsa Evropy v XXI vek. SPB., 2003.

Vähemmistökirkkona Pietarissa. Mitä käytännön haasteita se asettaa?

Tohtori T.N. Tatsenko, ELKRAS

1. Luterilaisuus on yksi perinteisistä tunnustuskunnista Pietarissa. Luterilaiset seurakunnat ja niiden kirkot ovat erottamaton osa Pietaria ja sen historiaa. Monien niiden synty liittyy kaupungin perustamiseen. Mikä vielä merkityksellisempää: muutamien luterilaisten seurakuntien juuret ulottuvat aina Pietarin perustamista Nevajoen rannoille edeltäneeseen aikakauteen saakka.

2. Huolimatta traditioiden murroksesta, jonka aiheuttivat kieltojen ja vainojen vuosikymmenet, tämän päivän luterilaiset ovat säilyttäneet diasporassa oleville kirkkoille luonteenomaisen kirkkaan itsetietoisuuden. Enemmistö niistä arvostaa hyvin korkealle omaa omaleimaisuuttaan, tai aikamme kielellä ilmaistuna omaa identiteettiään. Olen pannut merkille, että omien seurakuntieni, Pietarin Pyhän Annan sekä Pyhän Pietari-Paavalin seurakuntien jäsenet välttävät kutsumasta itseään protestanttisiksi tai evankelisiksi kristityiksi, ja painottavat

sen sijaan, että he ovat luterilaisia, eivätkä siis halua niin vain sulautua lukemattomien protestanttisten kirkkojen ja uskonnollisten yhdistysten rannattomaan mereen. Käsitettä "Luterilainen kirkko" käyttäessään kirkkokansamme samaistaa itsensä Pietarissa hyvin tunnettuun kirkolliseen traditioon. Luterilaiset kirkot ovat erottamaton osa Pietarille ominaista kaupunkikuvaa ja ne ovat olleet omalta osaltaan luomassa sen ulkoasua länsimaisen mallin mukaisena kaupunkina. "Luterilaisuuden käsite" ilmenee kauniiden kirkkojen ja niiden varakkaiden, sivistyneiden ja kulttuuria viljeleiden seurakuntalaisten menneessä muistossa, tunnetuissa pietarilaisissa Petri-Schulen ja Annen-Schulen kymnaaseissa ym.; sekä kirkkojen erinomaisissa urkukonserteissa. Monille tämän päivän seurakuntalaisille nimikkeellä "luterilainen" on etnis-tunnustuksellinen perusluonne ja heille kuuluminen kirkkoon on merkki kansallisten juurien muistamisesta, olivatpa ne sitten saksa-

laisia, suomalaisia, ruotsalaisia, virolaisia, latvialaisia jne. Tämä on ihmisille hyvin tärkeää ja juuri sen vuoksi useimpien seurakuntien nimissä on viittaus kansalliseen taustaan. Niinpä minunkin rakas kotiseurakuntani on nimeltään Saksalainen evankelis-luterilainen Pyhän Annan ja Pyhän Pietari-Paavalin seurakunta, vaikka saksaa siellä puhuvat vain yksittäiset jäsenet.

3. Vallankumousta edeltävän ajan luterilaisten seurakuntien maailma on jo kauan ollut menneisyyttä – sen ovat hävittäneet sodat, vallankumous, yhteiskunnalliset mullistukset ja repressiot. Jumala kuitenkin on jälleen tehnyt ihmeitä ja antanut ihmisille uuden alun. Niinpä aiemmin häväistyjen seinien sisäpuolella kokoontuu taas luterilaisia. Kuitenkin tänä päivänä he ovat aivan eri ihmisiä, joilla on toisenlainen kasvatus ja elämäkokemus. Entisestä laajuudesta, vaikutusvallasta ja vauraudesta ei ole jälkeäkään. Mutta juuri siksi heille on erityisen tärkeää traditioista kiinni pitäminen ja menneen kokemuksen omaksuminen. Pietarin luterilaisten yhteisöjen historia antaa monta oppituntia teemasta miten elää diasporan olosuhteissa ja miten välttää kahta äärimmäisyyttä: joutumista eristyksiin tai assimilaatiota. Monet näistä oppitunneista on tärkeää sisäistää ja jatkaa niiden pohjalta, soveltaen niitä uusissa olosuhteissa luovasti ja välttämättömällä joustavuudella. Nämä opetukset ovat seuraavanlaisia:

3.1. Tiivis yhteistyö, solidaarisuus ja toinen toisensa auttaminen kaikkien Pietarin luterilaisten yhteisöjen (seurakuntien) kesken. Ennen vuoden 1917 vallankumousta niitä oli kaupungissa 13, kooltaan ja kansalliselta koostumukseltaan hyvin erilaisia. Merkittävimpiä olivat saksalaiset Pyhän Pietarin, Pyhän Annan ja Pyhän Katarinan, suomalainen

Pyhän Marian, virolainen Pyhän Johanneksen, latvialainen Kristus Vapahtajan ja ruotsalainen Pyhän Katarinan kirkot. Niihin lukeutui myös kolme reformoitua yhteisöä, nimittäin saksalainen, ranskalainen ja hollantilainen. Koska ne olivat vähemmistökirkkoja ja toimivat vieraassa ympäristössä, ne elivät tukeutuen ennen kaikkea siihen, mikä niitä yhdisti, ei siihen mikä erotti. Pastori *G. Dalton* kutsui niitä "Veljeksiksi reformaation yhteisestä kodista". Traditionaalisia olivat jokaviikkoiset papiston illat, yhteiset laitokset sekä sosiaaliset ja kulttuuriset projektit. Vuosittain reformaation päivänä 31. lokakuuta Pietarin kaikkien luterilaisten ja reformoitujen seurakuntien edustajat kokoontuivat yhteiseen jumalanpalvelukseen kirkoista suurimpaan, Pyhän Pietari-Paavalin kirkkoon.

3.2. Perinteiden säilyttäminen, muiden muassa papiston erinomainen sivistystaso omien ensiluokkaisten kymnaasien kautta ja sen jälkeen Tarton ja Helsingin yliopistojen teologisissa tiedekunnissa.

3.3. Vahva kirkollinen organisaatiorakenne. Tosin ennen vuoden 1917 vallankumousta organisaatio oli vuoden 1832 kirkkojärjestyksellä vahvistettu valtiollisen kirkon muotoon ja oli osa valtiokoneistoa, ja keskuksen työntekijät ja papisto saivat täysin tai osittain palkkansa valtionkassasta. Kuitenkin myös oma organisaatio ja vastuunkantaminen olivat erinomaisella tasolla.

3.4. Hyvät ja rakentavat suhteet viranomaisiin. Hyvät suhteet olivat perinne, sillä seurakunnathan muodostuivat ihmisistä, jotka Venäjän keisarit aikanaan olivat kutsuneet arvostettujen ammattihenkilöiden ominaisuudessa maahan. Venäjän eliittiin hallinnon, armeijan, tieteen ja kulttuurin sekä kaupan aloilla kuului paljon luterilaisia (kreivit *B. Minih* ja

Osreman, vapaaherra H. Korf, kreivi Benkendorf, kreivi Kankrin, N. Gretsh, M. Mesmaher ym.).

3.5. Toiminta koko yhteiskunnan, ei ainoastaan omien seurakuntien hyväksi. Se toteutui kaupungin luterilaisten seurakuntien oppilaitosten ja hyväntekeväisyyden alalla toimivien laitosten tiheän verkoston kautta. Sanan palveleminen kristillisen kasvatuksen alueella ja laupeudentyössä rakkaudesta lähimmäiseen ovat erottamaton osa luterilaista uskonnustusta. Sen johdosta yhteisöjen (seurakuntien) vastaavat laitokset olivat mallikelpoisia. Kuuluisissa Petri-Schulen ja Annen-Schulen kymnaaseissa sekä Reformoidussa kymnaasissa opiskeli paljon lapsia myös muista kansallisuksista ja tunnustuskunnista, ennen kaikkea luonnollisesti ortodoksien piiristä. Myös evankelinen sairaala oli kaikille avoin. Sota-aikana taistelukentillä Venäjän armeijassa toimi Evankelinen kentäsairaala (vuosien 1877-78, 1904-05 ja 1914-18 sodissa). Luterilaisilla seurakunnilla oli varsin huomattava merkitys myös kaupungin kulttuurielämässä. Riittää, kun mainitaan evankelisen kirjaston (perustettu vuonna 1848) toiminta sekä säännölliset urkukonsertit luterilaisissa kirkoissa. Joukko pappeja kuului Pietarin kirjallisiin piireihin, luennoi kulttuuris-historiallisista teemoista laajalle yleisölle ja opetti kymnaaseissa historiallis-filologisia aineita (*I. Muralt* 1810-1850, *G. Dalton* 1858-1888 ja *A. Shtiren* 1860-1884). Luterilaisten vaikutus hyväntekeväisyystyössä ja kulttuurin alueella oli vanhassa Pietarissa merkittävästi laajamittaisempaa kuin heidän prosentuaalinen osuutensa koko väestöstä (8 % 1900-luvun alussa).

3.6. Huolenpito muista, hajallaan sijaitsevista luterilaisista seurakunnista. Tätä päämäärää palveli ennen kaikkea vuonna 1858 perustettu "Venäjän evankelis-

luterilaisen kirkon avustuskassa". Varakkaammat seurakunnat tukivat sitä auttaakseen tavattoman laajan maan kaukaisempien alueiden heikompia seurakuntia kirkkojen rakentamisessa, eläkkeiden maksamisessa ja avustamisessa. Sen ohella Pietarin luterilaiset seurakunnat antoivat 1800-luvulla uhreja lähetystyöhön Intiassa (Gesnerin kirkko) sekä Helsingin saksalaisen kirkon ja eräiden Saksan suurten kirkkojen rakennustyöhön.

3.7. Vaikeilla hetkillä turvauduttiin itse Saksan ja Baltian luterilaisten kirkkojen solidaariseen tukeen.

4. Lopuksi. Tämän päivän luterilaisten seurakuntien elämä on täysin toisenlaista. Samaa laajuutta, vaikutusvaltaa ja voimavaroja ei enää ole. Kirkko on erotettu valtiosta, mutta toisaalta se on tullut lähemmäs kaupungin asukkaita. Kielimuuria ei myöskään enää ole – seurakuntien jäsenet keskustelevat venäjäksi ja jumalanpalveluksia vietetään venäjäksi tai venäjän kielelle tulkattuina. Toisaalta myös kuka tahansa kaupunkilainen voi astua kirkkoon, kieltojen muurit uskonsuunnan valitsemisessa ovat kaatuneet.

Luterilaiset kirkot ovat avoimia kaikille. Tämän ymmärtäminen ei aina viimeisten 10 vuoden aikana ole ollut helppoa niille seurakunnan jäsenille, joilla on luterilaiset juuret tai niihin viittaava kansallisuus. Seurakuntien nopea kasvu johti useissa tapauksissa yhteenottoihin ja hajaannukseen, kun seurakuntien traditionaalinen luterilainen sydän halusi suojella kansallista eristäytyneisyyttään. Aika on välttämätöntä sen oivaltamiseen, että kirkko on kaikille avoin. Vain kukaan kuitenkin siltä, että Pietarin luterilaiset seurakunnat viimeisten kymmenen vuoden aikana ovat edistyneet tässä ymmärryksessä.

5. Kaupungin vanhojen luterilaisten seurakuntien kokemus opettaa tiivistä yhteistyötä ja traditioiden säilyttämistä sekä aktiivista toimintaa, mutta ei vain omien seurakuntalaisten, vaan koko kaupungin hyväksi. Tuo kokemus opettaa heikompien tukemista maan sisällä ja avoimuutta kontakteissa evankelisten vähemmistökirkkojen kansainvälisten organisaatioiden kanssa.

Erittäin tärkeitä ovat yhteiset projektit tänä päivänä Venäjällä toimivien kahden luterilaisen kirkon kesken. Nämä suunnitelmat toimivat jo osittain, mutta vaativat huomattavaa kehittämistä:

Ne ovat seuraavanlaisia:

- ✓ suunnitelma yhteisestä "Luterilaiset sanomat" -kuukausijulkaisusta
- ✓ yhteiset radio-ohjelmat
- ✓ yhteiset diakoniset projektit
- ✓ yhteiset jumalanpalvelukset
- ✓ yhteinen konsertti- ja näyttelytoiminta

Erityistä huomiota tulee kiinnittää yhteistyöhön muihin tunnustuksiin kuuluvien kristillisten kirkkojen kanssa, ensi sijassa ortodoksisen kirkon kanssa. On välttämätöntä kehittää jo hankittua kokemusta yhteisten projektien toteuttamisesta niin diakoniatyön, nuorisotyön kuin myös naistyön alueilla.

Aleksandr Prilutski, Inkerin kirkko

Ajattelen, on syytä tähän alkuun määrittellä, mitä tarkoitamme termillä "vähemmistökirkko". Olemme varmasti kaikki samaa mieltä siitä, että itse termi implisiittisesti jos nyt ei aseta kirkkoja vastakkain niin ainakin asettaa ne järjestykseen jäsenmäärän mukaan. Ehkä maallisen sosiologian näkökulmasta se on oikeutettua, mutta me, uskovat, emme kirkon elämästä ja itseymmärryksestä keskusteltaessa lähde liikkeelle kirkkososiologiasta.

Ensiksikin kirkossa ajallinen ja rajallinen kohtaa ikuisen ja päättymättömän, ja siksi myös sellaiset ajalliset määritteet kuten enemmistö, vähemmistö, puolueet tai sosiaalinen status häviävät Jumalan läsnäolon salaisuudessa: "riisu sandaalisi, sillä paikka, jossa seisot on pyhä".

Toiseksi Vapahtaja itse lupauksessaan omilleen ei aseta mitään muita läsnäolonsa ehtoja kuin, että missä kaksi tai kolme on koolla Kristuksen nimessä, siellä myös Hän on itse läsnä siunaten. Näin siis kirkon olemus ei riipu siitä, mikä osa väestöstä kirkkoon kuuluu, vaan Totuudesta, eikä se ole minkään sosiologisten kyselyjen tulos.

Lopuksi kirkko on yksi. Siitä huolimatta että nykyaikana kristillinen maailma on jakautunut moniin sirpaleisiin, kirkon ontologinen yhteys on jokaiselle uskvalle absoluuttinen arvo. Tähän yksey-

teen perustuu myös kasteen uusimattomuus ja eri maiden ja tunnustuskuntien kristittyjen hengellisten kokemusten yhteys.

Siksi kun käytämme sanaa vähemmistökirkko, emme sisällytä termiin mitään teologista sävyä, vaan rajoitumme vain ja ainoastaan uskonnollisen tilanteen analysoimiseen tietyssä konkreettisessa maantieteellisessä ja historiallisessa kontekstissa. On selvää, että näiden vähemmistökirkkojen koostumus riippuu siitä, miten määrittelemme tarkastelun kohteena olevat historiallis-maantieteelliset, tunnustuskuntien väliset rajat sekä vähemmistön ja enemmistön määrät. Aivan yksiselitteistä ei ole sekään, mikä on vähemmistö, josta puhutaan. Onko se 10%, 25% vai 49,999% väestöstä?

Viimeaikaisten riippumattomien tutkimusten mukaan seurakuntien lukumäärän perusteella protestantit ovat Venäjällä toiseksi suurin ryhmä ortodoksikirkon jälkeen. Ortodoksikirkossa on 10515 seurakuntaa, protestanttisia seurakuntia on 4180 ja islamilaisia 3038. Näitä tuloksia jopa tutkijat itse pitivät hämmästyttävänä. Näiden tulosten tajuaminen saattaa johtaa siihen, että yhteiskunnassa on arvioitava uudelleen niin vähemmistökirkko-termin käyttöä kuin näihin kirkkoihin kohdistuvia asenteitakin. Onneksi kirkon olemus ja arkielämä ei kuitenkaan riipu siitä, millaisia termejä tutkijat käyttävät.

Kirkon ja valtion suhteita ovat luterilaiset teologit tarkastelleet lukuisia kertoja. Luterilaisuudessa on hyväksytty ja laajalle levinnyt kirkkoisä Augustinuksen periaate, jonka mukaan kristitty on yhtä aikaa taivaan ja maan kansalainen. Tässä yhteydessä maallinen valta toteuttaa Jumalan sille asettamaa tehtävää, kun sitä johdetaan oikeudenmukaisilla lailla, rangaistaan väärästä, pidetään yllä yhteiskuntajärjestystä, huolehditaan kansalaisista ja omista geopoliittisista intresseistä. Luterilaisuudessa ei ole koskaan epäilty sitä, etteivätkö nämä valtion tehtävät olisi tärkeitä ja välttämättömiä sekä Jumalan tahdon mukaisia, sillä laillinen hallitus on luterilaisen kirkon tunnustuskirjojen mukaan Jumalan hyvä asetus.

Tehtävälleen ja eskatologiselle päämäärälleen uskollisena kirkko ei voi eikä sen tule välittömästi osallistua valtaelinten toimintaan eikä varsinkaan sekoittaa niitä omiinsa. Samaan aikaa kirkko ei myöskään voi suhtautua välinpitämättömästi kansan ja maan kohtaloihin, sillä paikallisseurakunta ei koostu vain abstrakteista yksiköistä vaan konkreeteista ihmisistä, jotka asuvat ko. maassa ja rakentavat sitä työllään.

Venäläinen luterilaisuus ei koskaan ole suhtautunut välinpitämättömästi maan kohtaloihin. Ei varmastikaan ollut pelkkää sattumaan, että Venäjän Imperiumin luterilaisen kirkon jäsenissä oli paljon tieteen ja taiteen mestareita, virassa toimivia upseereita ja yhteiskunnallisia vaikuttajia. Sen lisäksi venäläisen luterilaisuuden historiaan liittyy myös monia ihmisiä, jotka ovat jättäneet jälkensä paitsi Venäjän myös maailman historiaan, kuten *Otto von Bismark*, marsalkka *Mannerheim*, *Nobelin* perhe sekä monet muut.

Tänäänkin kun luterilainen kirkko huolehtii seurakuntalaistensa kristillisestä

kasvatuksesta, se kantaa myös huolta heidän kansalaistuntonsa kasvattamisesta, siitä, että he osasivat kantaa vastuunsa yhteiskunnassa sekä puolustaa oikeuksiaan.

Entä missä määrin nyky-Venäjällä on pystytty luomaan kunnolliset puitteet luterilaisen kirkon ja valtiollisten elinten yhteistyölle? Tämän yhteistyön juridisena perustana on Venäjän Federaation laki omantunnon ja uskonnonvapaudesta. Tässä laissa on ainakin kaksi erittäin tärkeää kohtaa:

1. Valtion kunnioittaa uskontoa, joka on osa "Venäjän kansojen historiallista perintöä ja pitää tärkeänä toimia yhteisymmärryksen, kärsivällisyyden ja kunnioituksen hengen saavuttamiseksi omantunnon kysymyksissä" (Lain esipuhe)

2. Valtio päättää uskonnollisille yhteisöille annettavista verotus- ja muista helpotuksista, osoittaa taloudellista, materiaalista ja muuta apua historiallisten muistomerkkien restaurointiin, ylläpitämiseen ja suojeluun sekä avustaa yleisaineiden opettamisessa hengellisissä oppilaitoksissa. (4. pykälä)

Siitä huolimatta, että jotkut vuonna 1997 voimaan astuneen lain pykälistä herättivät Venäjällä voimakkaita riitoja ja joitakin ratkottiin jopa perustuslaillisessa oikeudessa, kokonaisuutena täytyy tunnustaa, että muutamista rajoituksistaan huolimatta laki jatkaa Gorbatsovin perestroikan aikana aloitettua uskonnonvapauden vahvistamisen politiikkaa.

Uskonnonvapauslain mukaisesti kirkon seurakunnat voidaan rekisteröidä esteittä. Lain voimaantulon jälkeen seurakuntien määrä onkin on kasvanut 37 seurakunnasta (vuonna 1998) 75 seurakuntaan (vuonna 2002). Edelleen tämän lain hengen mukaisesti Inkerin kirkko on

rekisteröinyt korkeakoulutasoista opetusta antavan hengellisen oppilaitoksen, Teologisen instituutin, joka tekee yhteistyötä monien niin venäläisten kuin ulkomaistenkin korkeakoulujen kanssa. Kirkko voi myös julkaista esteettä erilaisia painotuotteita sekä hengellistä ja teologista kirjallisuutta. Inkerin kirkko-lehden painos on noussut yli 1000 kappaleella. Merkittävä tapahtuma Inkerin kirkon historiassa oli Pyhän Marian kirkon vihkiminen. Vihkimisjumalanpalveluksessa oli läsnä Suomen presidentti, Pietarin kuvernööri, eri kirkkokuntien edustajia sekä muita korkea-arvoisia vieraita. Vuonna 2002 järjestettiin yhdessä Pietarin valtionyliopiston kanssa kansainvälinen tieteellinen konferenssi "Uskontotilanne Luoteis-Venäjällä ja Baltian maissa". Konferenssi herätti laajaa mielenkiintoa ja Pietarin ja Leningradin alueen kuvernöörit lähettivät tervehdyksensä konferenssin osanottajille.

Kaikki edellä lueteltu olisi ollut mahdollista 30-40-luvuilla, mutta myös niin-kin äskettäin 1970-luvulla. Tämä todistaa siitä, että Venäjän virallisten tahojen mielenkiinto kirkkoa kohtaan on kasvanut ja kirkko puolestaan on valmis jatkamaan yhteistyötä demokraattisen venäläisen yhteiskunnan luomiseksi.

Kuitenkin usein käy myös niin, ettei lainlaattijan hyvä tahto aina toteudu venäläisen todellisuuden puristuksessa.

Laissa kirkolle luvattiin apua historiallisten muistomerkkien restaurointiin. Nämä muistomerkit, kirkot, on useimmiten palautettu kirkolle puoliksi tuhoutuneina, mutta siitä huolimatta apu on useimmissa tapauksissa jäänyt vain hyväksi aikomukseksi.

Viisumien myöntäminen on tiukentunut. Se taas on johtanut siihen, että monet Inkerin kirkon vapaaehtoiset ulkomaiset työntekijät ovat joutuneet lopettamaan työnsä. Tämä ei ole reilua: juuri nyt, kun kirkko vasta rakentaa uudelleen 30-luvulla olosuhteiden vuoksi keskeytynyttä hengellistä koulutusta, se tarvitsisi enemmän kuin koskaan koulutettuja työntekijöitä. Ja kuitenkin uskonveljien kutsuminen ulkomailta on vaikeaa byrokraattisten hankaluuksien vuoksi.

Valitettavasti venäläisen yhteiskunta tervehdy niin nopeasti kuin toivoisi. Eri mittapuiden mukaan 30-50% kansasta elää köyhyysrajan alapuolella. Mutta tälläkin saralla kirkon auttämismahdollisuudet törmäävät valtiokoneiston taholta tulevaan ymmärtämättömyyteen tai haluttomuuteen edes yrittää ymmärtää. Tällä tarkoitan uusia tullisäännöksiä, jotka ovat käytännössä tehneet mahdottomaksi humanitäärisen avun tuomisen rajan takaa. Vaikka kaikki tajuaavat, että humanitäärisen avun tuominen ei millään tavalla kosketa venäläisten tuottajien intressejä, sillä apu kohdistuu niihin väestöryhmiin, joilla on hyvin alhainen ostovoima.

On myös muita, nimenomaan kirkon sisäistä elämää koskevia ongelmia. Äskettäin voimaan tullut maavero sekä jatkuvasti nousevat sähkö-, lämmitys- ym. maksut laittavat seurakunnat usein kyselemään, selviävätkö ne hengissä seuraavan vuoden tai kenties kaksi seuraavaa vuotta?

Tämä on osa meidän joka päivästä todellisuuttamme.

Laissa puhutaan myös kirkkojen verohelpotuksista. Miten hyvin tämä lainkohta on toteutunut, käy selvästi ilmi siitä, että vuonna 2002 Teologinen instituutti maksoi valtion kasaan yli puoli

miljoonaa ruplaa veroja ja erilaisia maksuja ja Marian kirkon restauroinnista maksettiin 19 miljoonaa ruplaa.

Kannattaa kuitenkin muistaa, että vastaavanlaisia valituksia voitte kuulla min-kä tahansa kirkon edustajilta tunnustuskunnasta riippumatta eikä ongelmia, joista olen puhunut, voi selittää enemmistö/vähemmistökirkko -asetelmalla. Ehkä onkin niin, että kun kaikki ovat näiden ongelmien edessä tasavertaisia, on tulos positiivinen: valtion periaate kaikkien tunnustuskuntien tasavertaisista oikeuksista ja velvollisuuksista jäsenmäärästä riippumatta todellakin toteutuu. Tietysti toivomme, että nämä ongelmat voitaisiin ratkaista mahdollisimman pian ja tasavertaisesti.

Voidaanko venäläisessä luterilaisuudessa, erityisesti Inkerin kirkossa, nähdä joitain sellaisia piirteitä, jotka eivät ole tyypillisiä muille luterilaisille kirkkoille, ja jotka johtuisivat nimenmaan siitä, että luterilaiseen kirkkoon kuuluu vain murto-osa väestöstä?

Olisi väärin etsiä tällaisia eroja kirkon tunnustuksesta.

Kirkkojärjestyksen mukaan kirkon tunnustus on kirkon hallintokäytäntöjen yläpuolella. Sillä perustella Inkerin kirkko kuten muutkin luterilaiset kirkot perustaa uskonsa Pyhiin kirjoituksiin, jotka ymmärretään yleisesti hyväksytyjen luterilaisten tunnustuskirjojen valossa. Näin siis yleiskirkollisella tasolla ei voi olla inkeriläistä, suomalaista tai norjalaista luterilaista teologiaa. On olemassa vain yksi luterilaisen kirkon tunnustus, joka koskettaa tasapuolisesti kaikkia luterilaisia paikallisseurakuntia.

Vaikka pääasioista ollaan yhtä mieltä, on kuitenkin tiettyjä eroja korostuksissa, sillä erilaisissa historiallis-poliittisissa

yhteyksissä kirkot määrittelevät omien intressiensä prioriteettijärjestyksen eri tavoin.

Tämä ei kuitenkaan ole teologinen kysymys vaan lähinnä teologian soveltamista konkreettisiin olosuhteisiin. On kuitenkin hyvin vaikea määritellä mitkä nimenomaiset historiallis-poliittiset tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että kirkko tänään pitää tärkeänä jotain tiettyä asiaa. Ei kukaan myöskään määrittele oikeaa prioriteettijärjестystä. Varmastikin tärkeiden asioiden määrittely tapahtuu Jumalan erityisessä johdatuksessa, kirkon syvässä tajunnassa.

Minun on tänään hyvin vaikea keksiä sellaisia kysymyksiä, joita Inkerin kirkossa pohdittaisiin nimenomaan kirkon vähemmistöluonteen vuoksi. Varmaankin yksi Inkerin kirkon teologisen keskustelun ero muihin verrattuna on kirkkojen välisten ja tunnustustenvälisten suhteiden pohtiminen, kristillisen perhe-käsityksen teologia sekä puhtaasti seurakunnalliset kysymykset, kuten toiminta, kirkon apostolisuus jne. Se, että nämä kysymykset ovat ajankohtaisia, johtuu varmasti osittain myös siitä, että Inkerin kirkko on yhtä aikaa sekä nuori että historiallinen kirkko, nopeasti kasvava kirkko, mutta joka ei kuitenkaan ole vielä lähelläkään sitä tasoa, jolla se oli 1990-luvun alussa.

Tietty vaikutus Inkerin kirkon teologiaan on läheisillä ja lämpimillä väleillä muihin Venäjällä toimiviin kirkkokuntiin, vaikkei tätä vaikutusta kuitenkaan saa yliarvioida. Joskus tutkijat haluavat selittää Inkerin kirkon avointa tunnustuksellisuutta ortodoksisien ympäristön vaikutuksella. Mutta se on kuitenkin vain osa totuutta. Luulen, että Inkerin kirkon teologialle on tunnusomaista:

- välttämättömyys lähentää teologiaa käytännön elämään, käyttää sen antamaa materiaalia nykyisten yhteiskunnallisten prosessien selittämiseen ja ratkaisemiseen
- avoimuus yhteydelle ja keskusteluille kaikkien niiden kanssa, jotka kaipaavat Totuutta.
- uskollisuus tunnustukselle tuomitsematta kuitenkaan toisin uskovia ja ilman halua muuttaa oma konservatiivisuus eräänlaiseksi nuijaksi, jolla isketään niitä joilla on erilainen käsitys
- uskollisuus kaikelle sille, mitä Kristus julisti

Tällainen teologinen tie on minulle läheinen. Sen vuoksi kuulun Inkerin kirkkoon ja sen kautta yhteen pyhään apostoliseen Kristuksen kirkkoon. Kyseessä ei ole kuitenkaan teologinen versio legopalikoista, joita voi yhdistellä mielin määrin. Tämä teologinen tie pitää sisällään hengellisen ykseyden, se on sen äänen jälkikaiku, jonka uskovien sydämissä synnyttävät Vapahtajan sanat "menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskennyt teidän noudattaa".

Pietarin kirkkojen välinen diakoninen neuvosto

Tatjana Kotova

Aivan ensiksi haluan Pietarin kirkkojen välisen diakonianeuvoston hallituksen ja työntekijöiden puolesta kiittää seminaarin järjestäjiä mahdollisuudesta saada kertoa näin edustavalle joukolle järjestömme toiminnasta.

Aluksi ajattelin kertoa lyhyesti Kirkkojen välisen diakonianeuvoston historiasta.

Reilu 12 vuotta sitten ortodoksien hengellisen akatemian opiskelijoiden aloitteesta alkoi silloisessa Leningradissa toimia Ekumeeninen koordinoiva toimikunta (EKK). Tämän toimikunnan perustamista tukivat myös viiden perinteisen tunnustuskunnan edustajat. Epävirallisen toimikunnan tehtävänä oli humanitäärisen avun vastaanotto ja sen oikeudenmukainen jakaminen. Toiminnan laajentuessa Ekumeeninen toimikunta joutui vastaamaan tehtävistä, joita ei enää voitu hoitaa vain epävirallisen toimikunnan puitteissa. Sen vuoksi 7 vuotta sitten, helmikuussa 1996 Pietarin kaupunginjohtaja rekisteröi uuden ei-valti-

ollisen järjestön – Pietarin kirkkojen välisen diakonianeuvoston. Monissa maissa järjestö on paremmin tunnettu lyhenteestään HMDS.

Diakonianeuvoston perustajia olivat

- Venäjän ortodoksikirkon Pietarin hiippakunta
- Pietarin ortodoksinen hengellinen akatemia
- Pyhän Katariina Aleksandrovnan roomalais-katolinen seurakunta
- Inkerin evankelis-luterilainen kirkko
- Evankelis-luterilainen kirkko Venäjällä ja IVY-maissa (ELKRAS)
- Evankelisten kristittyjen kirkko apostolien hengessä

Ne ovat kaikki myös edelleen diakonianeuvoston jäseniä.

Kristillisenä organisaationa HMDS:n päätehtävä on aina ollut ja tulee olemaan diakonia, kirkon sosiaalityö, jonka ymmärrämme perustuvan lähimmäisen rakkauteen Kristuksen esimerkin mukaisesti¹ ja kohdistuvan ensisijassa kaikista vähäosaisimpiin ihmisiin, joihin Jeesus itseään vertaa: ”Totisesti: kaiken, minkä te olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle.” (Matt. 25:40)

Kristillinen sosiaalityön perusta on opetuksessa ihmisen olemuksesta ja tehtävistä. Jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi (1. Moos 1:27) ja hänen elämällään on erityinen arvo. Samoin jokaisella ihmisellä on oikeus saada olla osallinen Jumalan valtakunnasta. Kuitenkin erilaiset vaikeudet, äärimmäinen hätä, epäinhimilliset olosuhteet, yhteiskunnasta syrjäytyminen ja sosiaalinen eristäytyminen johtavat usein häpeään ja jopa ihmisarvon täydelliseen menetykseen. Ymmärtääksemme diakonian tärkein tehtävä ei ole vain jakaa hätäapua pulaan joutuneille vaan auttaa häntä palaamaan yhteiskuntaan sekä saamaan takaisin sen ihmisarvon, joka ihmisellä Jumalan kuvana on.

Järjestössämme seurataan tarkasti yhteiskunnassa ja kirkoissa tapahtuneita muutoksia ja näiden pohjalta HMDS pitää tänään tehtävänä lähimmäisten palvelemista keskittäen huomionsa väestön köyhimpien ja ahdistetuimpien ryhmien auttamiseen ja pyrkien vaikuttamaan niihin syihin, jotka aiheuttavat

köyhyyttä, eristäytyneisyyttä ja vähäosaisuutta. HMDS haluaa auttaa kristittyjä ja kristillisiä kirkkoja aktiivisesti osallistumaan yhteiskunnalliseen elämään ja tukea kansalaisvastuun vahvistumista. Samoin HMDS haluaa tukea kirkkoja ja maallisia organisaatioita niiden pyrkimyksissä vaikuttaa kansalaisyhteiskunnan ja oikeusvaltion kehittymiseen. HMDS haluaa tukea diakonian kehittämistä siten, että se voisi palvella paitsi yksittäisiä ihmisiä niin myös yhteiskuntaa kokonaisuutena, sillä saarnaamisen ja liturgian ohella diakonia on kautta vuosisatojen ollut yksi kaikkien tunnustuskuntien tärkeimmistä tehtävistä. HMDS:n toimintaperiaate on edesauttaa eri kirkkojen välistä yhteistyötä ja niiden voimien yhdistämistä sosiaalityössä kunnioittaen jokaista jäsenkirkkoa ja sen perinnettä.

Diakonian neuvoston ohjesäännössä on maininta, että se ei osallistu teologisiin keskusteluihin.

Diakonia on aina ja kaikkina aikoina ollut eri tunnustuskuntien kohtauspaikka, sillä vaikeaan tilanteeseen joutuneiden auttaminen on ollut yhteistä kaikkien kirkkojen uskoille.

Eräässä seminaariohjelman aikaisemmassa versiossa Pietaria verrattiin portiksi. Kristillisessä symboliikassa portti, ovi, on aina ollut keskeinen. Jos portti on kiinni, yhteydenpito on mahdotonta, ja jos portti on auki, se yhdistää ja

¹”Ei Ihmisen Poikakaan tullut palveltavaksi, vaan palvelemaan ja antamaan henkensä lunnaiksi kaikkien puolesta.” (Mark. 10:45); ”Minä annoin teille esimerkin, jotta tekisitte saman minä tein teille.” (Joh. 13:15)

auttaa yhteyteen ja yhteistyöhön. Jumalalle kiitos, että Pietarin portit ovat nyt auki molempiin suuntiin. Pietari on portti, joka antaa eri kirkkojen kristityille mahdollisuuden löytää keskinäinen yhteys ja tehdä yhteistyötä. Yksi kaupunkimme erityispiirre onkin se, että siellä on hyvin paljon eri tunnustuskuntia. En varmastikaan pahasti erehdy, jos vertaan myös diakoniaa aina avoinna olevaan porttiin. Siitä portista voivat käydä ne kristityt, jotka haluavat tehdä yhteistyötä ja auttaa lähimmäisiään. Yksi näkyvä

esimerkki tästä on se työ, jota kirkkojen välinen järjestömme Pietarissa tekee.

Haluan vielä käyttää tilannetta hyväksi ja osoittaa lämpimät kiitokseni lähimmälle naapurillemme ja kaikille Suomen kristityille osoittamastanne avusta ja monivuotisesta yhteistyöstä. Teidän panoksenne työhömmme on ollut erittäin arvokas.

Georges Florovskyn uuspatristinen historiakäsitys¹

Matti Kotiranta

Alustus KUNin Itä-Euroopan työryhmässä 11.11.2003

Valitessani alustukseni aiheeksi Georges Florovskyn uuspatristisen historiakäsityksen mielessäni oli erityisesti kirkkomme Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon kanssa käymät bilateraaliset oppikeskustelut. Vaikka Florovskyn esittämä historiatulkinta ei suinkaan ole ainoa tulkinnallinen lähtökohta ortodoksisessa kirkossa, hänen esittämänsä väitteet ortodoksisesta kirkosta Bysantin perillisenä ja sen elimellisenä jatkeena, ovat saaneet ortodoksisessa maailmassa melko varauksettoman hyväksynnän. Jopa viime vuosikymmeninä suurin osa niistä ortodoksiteologeista, jotka ovat tutkineet kirkkojensa lähimenneisyyttä – olivatpa he taustaltaan sitten slaaveja tai kreikkalaisia – ovat melko varauksettomasti jakaneet

Florovskyn 1930–1940-luvuilla esittämät väitteet. Kirkkomme ortodoksisten kirkkojen kanssa käymien bilateraalisten neuvottelujen kannalta onkin tärkeää tunnistaa, millaisesta tulkintahoriontista ja historiakäsityksestä eräät keskeiset ortodoksiteologioiden korostukset nousevat.

Isä Georges Florovsky toimi vuosina 1956–1964 idän kirkkojen historian professorina Harvardin yliopistossa. Useimmat tuntevat hänet hänen koottujen teostensa, joita on kaikkiaan 16 nidettä, välityksellä. Florovskyn historiakäsityksen keskuksessa on ajatus, että on mahdollista konstruoida historiallisesti bysanttilaiselle ajattelulle ja teologialle ominainen synteesi, joka ulottuu katkea-

¹ Laajempi ja tarkemmin dokumentoitu esitys aiheesta on julkaistu Ortodoksia 48 -vuosikirjassa nimikkeellä Matti Kotiranta (1999, 159-182), *Neopatristisen koulukunnan Bysanttikuva ja siihen sisältyvä käsitys bysanttilaisen patristisen perinteen homogeneisuudesta – faktaa vai fiktiota?*

mattomana 300–400-luvuilta aina näihin päiviin saakka ja että tätä traditiota edustaa aidoimmillaan ortodoksinen kirkko.

Esittelen ensin Florovskyn historiakäsitystä sen omista lähtökohdista käsin ja jäljempänä arvioin sen merkitystä uusimman kirkkohistorian tutkimuksen valossa. Tavoitteenani on osoittaa, että tunnustusten välisellä kohtaamisella, jonka ensiaskeleet otettiin Venäjällä 1500-luvun lopulla, on ollut ei vain – kuten Florovsky esittää – kielteinen, vaan myös hyvin myönteinen vaikutus venäläis-ortodoksinen ja laajemminkin ortodoksinen teologian kehitykselle.

1. Georges Florovskyn uuspatriistinen historiakäsitys sen omista lähtökohdista tarkasteltuna

Florovsky tunnetaan ortodoksisessa maailmassa parhaiten ns. neopatriistisen eli uuspatriistisen synteessin luoja. Hänen uuspatriistisen synteessinä keskeinen ajatus oli, että on mahdollista löytää kreikkalaiseen ja bysanttilaiseen patristiseen ajatteluun pohjautuva ylihistoriallinen synteesi. Sen mukaan ortodoksisuus sellaisena kuin kirkon isät sen esittävät, on bysanttilaiseen teologiseen ajatteluun ja sen sisäiseen kokemukseen perustuva koherentti systeemi, joka tulee esiin parhaiten kristillisessä hellenismissä ja sellaisena se on – Florovskyn mukaan – pysyvä kategoria, jossa ei ole tilaa uudelleentulkinnalle tai historialliselle muutoksille. Siten autenttinen kristillinen hellenismi on se kriteeri, jonka perusteella Florovskyn mukaan on arvioitava kirkon historian ilmiöitä ja erityisesti kristillisen teologian kehityssuuntauksia.

Florovskyn uuspatriistisen historiakäsityksen avaintermi on **pseudomorfoosi**; käsite, joka määrää hänen ja laajemminkin uuspatriistisen koulukunnan kuvaa Bysantista ja ortodoksinen kirkon historiasta. Termi pseudomorfoosis kuuluu alunperin mineralogian eli mineraalien koostumista ja syntytapoja koskettava tieteen alaan, mistä termin filosofiseen käyttöön toi saksalainen filosofi *Oswald Spengler*. Ateenan vuoden 1936 panortodoksisessa konferenssissa käsitteen lanseerasi moderni ortodoksinen ajatteluun pitämässään esitelmässään Georges Florovsky. Hänen myötänsi siitä on tullut suorastaan korvaamaton käsite kuvaamaan uudempaa, myöhäiskeskiajalta juontuvaa ortodoksista kirkkohistoriaa. Teknisenä terminä pseudomorfoosi kuvaa sitä ortodoksinen kirkon viimeisen 500-vuoden historiallista kehitystä, jonka aikana ortodoksinen teologia joutui yhä enenevässä määrin katolisesta ja protestanttisesta teologiasta tulneiden vaikutteiden piiriin; perustaltaan se on tämän vaikutuksen reflektointia ja evaluointia. Tässä perusmerkityksessä sitä käyttävät sekä ortodoksiset että ei-ortodoksiset tutkijat.

Uuspatriistiselle koulukunnalle – jonka historiallisena lähtölaukauksena ja ohjelmanjulistuksena voidaan pitää juuri Florovskyn vuoden 1936 panortodoksisessa konferenssissa pitämää esitelmää – pseudomorfoosi edustaa kuitenkin enemmänkin eräänlaista ”negaatiota” sille, millaiseksi idän ja lännen kristikuntien suhteen ei olisi tullut ortodoksinen itseymmärryksen mukaan kehittyä viimeisen 500-vuoden aikana. Tuolloin Georges Florovsky totesi esitelmässään, että venäläinen ortodoksinen teologia ”tuli vapauttaa läntisten vaikutteiden aiheuttamasta pseudomorfoosista” eli katolisen teologian ja reformaation teologian vaikutuksesta venäläiseen teologi-

aan. Ongelman ratkaisuksi Florovsky näki paluun takaisin *ad fontes* "patristisiinisiin" ja heidän lausumiinsa. Koulukunnan kritiikin terävin kärki suuntautui erityisesti sen alkuaikoina venäläisiä "sofiologeja" – *Vladimir Solovjovia*, *Sergei Bulgakovia* ja *Pavel Florenskia* – vastaan, jotka olivat imeneet metafyyksille spekulatioilleen Jumalan Viisaudesta eli *Sofiasta*, vaikutteita saksalaisesta idealismista (Hegel, Schelling ja Fichte).

Pseudomorfoosi sellaisena kuin Florovsky ja häntä seuranneet uuspatristikot sen ymmärtävät sisältää eräitä aksioomia, joiden kantavuutta on syytä testata lähemmin modernin kirkkohistorian tutkimuksen näkökulmasta.

Eräs Florovskyn keskeisistä aksioomeista on, että pseudomorfoosi tapahtuu kun ryhmässä (toisin sanoen ortodoksisessa kirkkoyhteisössä), jolle on ollut ominaista oma spesifi, erityinen henki tai "luovuus" alkaa ilmetä kieltä, kategorioita ja symboleja, jotka ovat vieraita sen alkuperäiselle hengelle. Pseudomorfoosin tapahduttua yhteisön elämä jatkuu ulkoisesti samanlaisena mutta alkuperäiset symbolit ja kuvat, joille ryhmä pyrkii antamaan uuden merkityksen yhteisön elämässä ja tietoisuudessa, ovat muuttuneet. Ne eivät ikään kuin kannan enää alkuperäisen yhteisölle ominaista henkeä eivätkä tähtää sille ominaisiin muotoihin. Tällaisesta pseudomorfoosista ortodoksinen kristillisyyks kärsi Florovskyn mukaan erityisesti viime vuosituhannen jälkipuoliskolla. Viimeisen 500-vuoden aikana tietyt termit, kysymyksenasettelut ja kuvat, jotka olivat syntyneet läntisessä – roomalaiskatolisessa ja protestanttisessa – ajattelussa löysivät tien ortodoksiseen teologiaan. Esimerkkeinä Florovsky mainitsee tällaisista ilmiöistä 1500- ja 1600-luvun "ortodoksiset" uskonilmaukset sellaisena kuin ne

tavataan *Kyrillos Lukarisin* ja *Pietari Mohilan* esittäminä, 1700- ja 1800-lukujen venäläinen skolastiikan ja 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen kreikkalaisen skolastiikan.

Florovskyn mukaan kaikissa näissä ilmiöissä ortodoksinen ajattelu muuntui idässä vahvasti läntiseen ajatteluun suuntaan tavalla, joka oli vieras ortodoksiselle elämänmuodolle.

2. Florovskyn historiakäsityksen arviointia uusimman tutkimuksen valossa

Uusimman kirkkohistorian tutkimuksen näkökulmasta kysymys vieraista tai uusista elementeistä ei ole aivan niin yksinkertainen kuin Florovsky esittää. Eri laisten teologisten koulukuntien ja suuntausten vaihtelevinen ei ole ollut tyyppillistä vain läntisessä teologiassa vaan myös ortodoksisessa teologiassa. Historiallisesti tarkasteltuna ortodoksinen traditio ei ole elänyt myöskään ennen ns. pseudomorfoosin aikaa vakuuissa, tyhjiössä, vaan sen patristiseen traditioon ovat kautta vuosisatojen tuoneet omaa lisäväriä myös ortodoksisuutta ympäröineet teologiset korostukset ja filosofiset katsomukset. Nostan tässä yhteydessä esille kaksi esimerkkiä ensin Bysantin keisarikunnan ajalta (395–1453) ja sen jälkeen yhden Bysantin jälkivaikutuksen eli ns. pseudomorfoosin ajalta:

Ensimmäinen suurempi vaikutus erityisesti patristisella ajalla (n. 100–451) tulee luonnollisesti keski- ja uusplatonismin tarjoamasta filosofisesta käsitteistöstä, joita erityisesti idässä käytettiin selittämään teologisia opinkohtia, ennen muuta kolminaisuusoppia. Esimerkkeinä keski- ja uusplatonisesta vaikutuksesta voidaan mainita Jumalan olemuksen

ja Kolminaisuuden persoonien eli hypostaasien sisäisten suhteiden väliset määrittelyt, ns. Logos-kristologia ja Jumalan olemuksen (ousia) ja sen toimintojen (energeai) välillä tehty ero, jotka melko suoraan sellaisenaan lainattiin itäiseen patristiseen ajatteluun keski- ja uusplatonismin tarjoamasta filosofisesta käsitteistöstä.

Toisena esimerkkinä ympäröivän teologisen tradition vaikutuksesta voidaan uusimman tutkimuksen valossa mainita kirkkoisä Augustinuksen **kirjallinen** vaikutus *Gregorios Palamaan* (1296–1359), Idän Tuomaan, kolminaisuusopin muotoiluun. Reinhard Flogausin melko tuoreen tutkimuksen perusteella Palamaan pääteoksen, *Capitan* useiden lukujen kirjallinen riippuvuus Augustinuksesta näyttäisi olevan melko kiistaton (ks. liite 1). Flogaus osoittaa riippuvuuden antamalla kolmella palstalla rinnakkaiskohdat Augustinuksen latinankielisestä alkutekstistä, sen kreikankielisestä käännöksestä ja Palamaan referaatisista. Tässä yhteydessä on tosin voimakkaasti alleviivattava, että Palamaan riippuvuus Augustinuksesta on nimenomaisesti kirjallista. Palamas käyttää Augustinuksen sanamuotoja, argumentteja ja ajatuskulkuja mutta erilaisiin ja osittain täysin vastakkaisiin päämääriin kuin Augustinus.

Kolmannen esimerkin – ns. pseudomorfoosin kaudelta – tarjoaa Kiovan metropoliitta ja luolaluostarin arkkimandriit-

ta *Pietari Mohila* (1596–1646), joka on epäilemättä yksi ortodoksisen kirkon merkittävimmistä henkilöistä 1600-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Mohila uhraisi koko elämänsä tuolloin niin katolisuuden kuin luterilaisten tunnustuskuntien ja kalvinistien uhkaamaan ortodoksisuuden puolustamiseen. Hänen vaikutuksestaan Ukrainaan perustettiin kouluja ja luolaluostarin kirjapaino, joka julkaisi ensimmäiset ortodoksiset julkaisut. Itse Mohila valmisti Suuren Katekismuksen, josta tuli erilaisten korjausten jälkeen ortodoksinen Katekismus, ensimmäinen kreikkalaisortodoksisuutta selittävä teos. Vuonna 1640 Mohila kutsui kokoon Kiovaan ensimmäisen Ukrainan kirkolliskokouksen, jossa hän esitteli avustajilleen ja papeilleen perusteellisen liturgisen reforminsa.

Toteuttaakseen reforminsa Mohila julkaisi jumalanpalvelusjärjestyksen, ns. Mohilan *Trebnikin*, joka ei sisältänyt ainoastaan toimituskaavoja, vaan myös eri sakramenttien teologiset ja eettiset perusteet. Uudemman tutkimuksen valossa on jokseenkin käsittämätöntä, että Florovsky leimaa Mohilan – kuten hän itse sanoo – ”kryptokatoliseksi”. Kysymyksessä on suuresti yksinkertaistettu näkemys. Uusimman tutkimuksen valossa, ja viittaa tässä erityisesti kahteen hiljattain ilmestyneeseen kirkkohistorialliseen tutkimukseen², jotka molemmat osoittavat, että Mohila käyttää katolisen kirkon liturgisissa kirjoissa olevaa yhteistä, ns. jakamattoman kirkon aineis-

² Heinrich Bernhard Kraienhorst, *Buss- und Beichtordnungen des griechischen Euchologions und des slawischen Trebniks in ihrer Entwicklung zwischen Osten und Westen. Das östliche Christentum. Neue Folge, Band 51.* Augustinus-Verlag Würzburg 2003; Vladimir Khoulap, *Coniugalia Festa. Eine Untersuchung zu Liturgie und Theologie der christlichen Eheschließungsfeier in der römisch-katholischen und byzantinisch-orthodoxen Kirche mit besonderer Berücksichtigung der byzantinischen Euchologien.* Das östliche Christentum. Neue Folge, Band 52. Augustinus-Verlag Würzburg 2003.

toa itse asiassa puolustaakseen ortodoksisen kirkon liturgisia käytäntöjä.

On totta, että Mohilan *Trebnikissä* näkyy paljon vaikutteita latinalaisen kirkon liturgisista kirjoista ja erityisesti *Paavali V* jumalanpalvelusjärjestyksestä. Mutta tässä ei sinänsä ole mitään outoa, sillä *Johannes Krystomoksen* jumalallinen liturgia ja katolinen messu ovat rakenteellisesti samanlaisia, koska ne perustuvat jakamattoman kirkon yhteiseen jumalanpalveluksen rakentamiseen. Itse asiassa niiden rakenne on identtinen! On myös pidettävä mielessä, että ennen Mohilaa ortodoksisessa kirkossa Venäjällä ei ollut olemassa jäsennettyä sakramenttiteologiaa tai toimituskaavoja. Se että hän lainasi ohjeet ja ison osan toimitustenkaavoja katolisesta kirkosta ja perusti näkemyksensä eri sakramenttien aineen ja muodon osalta katoliseen teologiaan, oli itse asiassa ainoa mahdollisuus, kun mitään muutaakaan liturgista materiaalia ei ollut tarjolla. On kuitenkin ensisijaisen tärkeää huomata, että siellä missä kompromissit eivät olleet mahdollisia, Mohila ei epäröinyt tehdä uskaliaita muutoksia.

Esimerkkinä hänen uudistustyöstään voidaan nostaa esiin Mohilan *Trebnikin* ensimmäisen osan alussa oleva johdanto "Se mitä yleensä tulee tietää sakramenttien järjestyksestä", joka on kokonaan lainaa roomalaiskatolisesta jumalanpalvelusjärjestyksestä (*De iis quae in administratione Sacramentorum generaliter servanda sunt.*). Mohila on tehnyt kuitenkin merkittäviä muutoksia saattaakseen latinankielisen tekstin ortodoksiseen tyyliin sopivaksi: Mohila on korvannut konfirmaation termillä "mirhallavoitelu" (ks. liite 2, kohta 2) ja muuttanut sakramenttien järjestystä niin, että se vastaa ortodoksista järjestystä, jonka mukaisesti öljyllävoitelu on viimeisenä avioliiton jälkeen. Samoin hän

on lisännyt avioliittoon vihkimykseen sanat "kruunaa" ortodoksisen perinteen mukaisesti, vain muutamia keskeisiä muutoksia mainitakseni.

Näillä esimerkeillä olen halunut osoittaa, että erilaisten filosofoiden ja tunnustusten kohtaamisella on ollut myös myönteisiä vaikutuksia eikä kysymyksessä ole ortodoksisen kirkkohistorian kannalta pelkästään kielteinen kehitys. Tunnustustenvälinen kohtaaminen, vaikkakin se pani 1500-luvun lopulla liikkeelle prosessin, joka Florovskyn mielestä johti ortodoksisen tunnustuksen kannalta enemmän tai vähemmän vikaan, on vaikuttanut myös hedelmällisesti venäläisen ortodoksisen teologian kehitykseen. Se on edistänyt uusien ajattelutapojen vastaanottamista ja synnyttänyt myös kriittistä keskustelua niistä.

Päätteeksi teen vielä eräitä kokoavia johtopäätöksiä edellä esitetyn valossa.

3. Johtopäätöksiä

Ensinnäkin on todettava, että väite, jonka mukaan olisi konstruoitavissa bysanttilaiselle teologialle ominainen synteesi, joka olisi säilynyt halki vuosisatojen yhtenä kattavana ja "normatiivisena" käsityksenä patristisesta ajattelusta, on vahvasti romantisoitu. Bysantin teologian keskiaika on varsin risukkoista ja siitä on löydettävissä hyvin erilaisia käsityksiä ja korostuksia, jotka eivät tue kuvaa homogeenisesta patristisesta perinteestä. Edellä olen viitannut vain kolmeen esimerkkiin: yhtäältä keski- ja uusplatonistisen filosofian vaikutukseen varhaiseen patristiseen ajatteluun, Augustinuksen suoranaiseen kirjalliseen vaikutukseen Gregorios Palamaan ajatteluun ja Pietari Mohilan liturgisten uudistusten merkitykseen uudemman orto-

doksisen jumalanpalvelusteologian kehitykselle.

Toiseksi on todettava, että pseudomorfoosin käsite on viime kädessä se tulkinallinen prisma, joka määrää Florovskyn ja uuspatristikkojen kuvaa Bysantista ja ortodoksisen kirkon historiasta. Tällöin heidän tulkintansa bysantinlaisen ja patristisen ajattelun kontinuiteetista, jatkuvuudesta, ei välttämättä nouse aidosti ja luonnollisesti patristisen teologian lähdeaineistosta, vaan sen lähtökohtana ja katalysaattorina on ensisijaisesti halu hylätä se kehitys, mikä ortodoksisessa teologiassa tapahtui erityisesti 1700- ja 1800-luvuilla ja suorittaa tämän vastapainoksi tietoinen paluu *ad fontes*, takaisin isien teologiseen ajatteluun. On kuitenkin todettava, että tällaiseen tietoiseen paluuseen takaisin lähteille sisältyy lähtökohdissaan sama asiaintila kuin kertaustyyliihin taidehistoriassa. Niin neoklassismille, neogotiikalle, neorealismille (ja kaikille neo-alkuisille tyylistuunnille) on ominaista etteivät ne edusta aitoa klassismia, gotiikkaa tai realismia vaan ovat näiden jäljitelmiä.

Kolmanneksi on todettava, että tällainen historiakäsitys perustuu myös aivan tietynlaiseen kirkkohistorian tulkintaan. Siinä historia on rajattu tarkasti tiettyyn historialliseen kauteen, tarkemmin sanoen dogminmuodostuksen ja ekumeenisten synodien (v. 325–787) aikaan, ja jonka jälkeen kirkon historiassa ei enää katsota tapahtuneen kehitystä. Mikäli Florovskyn uuspatristinen historiakäsitys, jonka mukaisesti Konstantinopolin kukistumisen (1453) jälkeinen aika, jolloin ulkopuolisten vaikutusten katsotaan tunkeutuneen Idän kristillisyyteen, otetaan ohjeelliseksi kirkkohistorian tutkimuksen ”johtotähdeksi”, tällöin ”pesuveden mukana” – ts. Florovskyn lähinnä venäläiseen teologiaan 1800-luvulla

tulleisiin länsimaisiin vaikutteisiin suuntaaman kritiikin – mukana menee suuri joukko ortodoksisen kirkon merkittävimpiä ajattelijoita. Mainitsen tässä 1500-, 1600- ja 1700-luvuilta vain sellaiset nimet kuin *Kyryllos Lukarios*, *Pietari Mohila*, *Grigori Skovoroda*, *Aleksei Homjakov* tai 1900-luvun alkupuolelta sellaiset nimet kuin *Sergei Bulgakov*, *Pavel Florenski*, *Lev Karsavin*, *Simon Frank*.

Tämä tutkimuksellinen vääristymä näkyy vertailtaessa Ateenassa vuonna 1936 pidettyä ensimmäistä panortodoksista konferenssia, toiseen vuoden 1976 ja kolmanteen vuoden 1979 konferenssiin. Ensimmäinen konferenssi keskittyi analysoimaan Bysantin jälkivaikutuksen aikaa. Mainitussa konferenssissa, jossa Florovsky esitti kuuluisat teesinsä pseudomorfoosista, esitelmien keskeinen sisältö kosketti Konstantinopolin kukistumisen ja nykyisyyden välille jäävää ajanjaksoa. Vuoden 1976 konferenssissa koko pseudomorfoosin kausi oli poissyyhkäisty: Oli olemassa vain patristinen aika, enintään keisarikunnan kausi (395–1453) – ja sitten nykyisyys. Myöskään kolmannella 1979 pidetyllä panortodoksisella konferenssilla ei ollut mitään sanottavaa jälkibysantinlaisista vuosisadoista.

Neljänneksi on todettava, johon olen myös tällä esityksellä tähdännyt, että ortodoksisen kirkkohistorian kannalta olisi äärimmäisen tärkeää juuri selvittää Konstantinopolin kukistumisen (1453) jälkeistä aikaa, eli Bysantin jälkivaikutuksen aikaa. Olen viitannut vain Pietari Mohilan merkittäviin jumalanpalvelusteologisiin uudistuksiin 1600-luvulla, joille on vaikea löytää vertailukohdtaa ortodoksisesta maailmasta; täytyy tulla aina Vatikaanin II kirkolliskokouksen käynnistämään laajaan liturgiseen uudistusliikkeeseen, jonka innoittama-

na *Alexander Schmemmann* aloitti oman liturgisen uudistusohjelmansa ortodoksisessa kirkossa ja jonka hedelmistä ortodoksinen kirkko yhä tänä päivänä ammentaa.

Näyttääkin siltä, että Florovskyn uuspatristinen historiatulkinta Konstantinopolin kukistumisen (1453) jälkeisestä ajas-

ta ortodoksisuudelle vahingollisena aikana, on johtanut siihen, että tätä ajanjaksoa ei ole rohjettu ottaa myöskään vakavan tutkimuksen kohteeksi.

OTE *Capita*-teoksen luvuista 34-38, joissa Palamas käyttää *De Trinitate* -teoksen 6., 7., 9. ja 15. kirjaa kolminaisuusopillisissa pohdintoissa samalla tavalla kuin Augustinus:

De trin. XV, 3, 5 (Aug. 463, 21 – 464, 34): „*In quinto propter eos quibus ideo uidetur non eandem patris et filii esse substantiam quia omne quod de deo dicitur secundum substantiam dici putant, et propterea gignere et gigni uel genitum esse et ingenitum quoniam diuersa sunt contendunt substantias esse diuersas, demonstratur non omne quod de deo dicitur secundum substantiam dici sicut secundum substantiam dicitur bonus et magnus et si quid aliud ad se dicitur, sed dici etiam relatiue, id est non ad se sed ad aliquid quod ipse non est, sicut pater ad filium dicitur uel dominus ad creaturam sibi seruientem; ubi si quid relatiue, id est ad aliquid quod ipse non est, etiam ex tempore dicitur... omnino ipsum in natura uel essentia sua immutabilem permanere.*”

Zu „ού γάρ ἐστι πατήρ ὁ υἱός“ vgl. De trin. V, 6, 7 (Aug. 212, 35; Plan. 355, 37). Die resümierten Aussagen stammen aus De trin. V, 3, 4 (Aug. 208, 6–11; Plan. 347, 9–13); V, 5, 6 (Aug. 210, 2–4; Plan. 351, 5–7); V, 6, 7 (Aug. 211, 11f; Plan. 353, 13f); V, 13, 14 (Aug. 221, 10–12; Plan. 373, 13f). Zu „ad aliquid“ vgl. Aristoteles, Cat. 6a, 36 – 8b, 24. Für einen Vergleich von Augustin mit den griechischen Vätern vgl. Y. CONGAR, Der Heilige Geist, Freiburg 1982, 378–383.

(Plan. 857, 23–35): „Ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ διὰ τοὺς δοκοῦντας διὰ ταῦτα μὴ τὴν αὐτὴν Πατὸς καὶ Υἱοῦ εἶναι οὐσίαν, ἐπειδὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον κατ’ οὐσίαν λέγεσθαι οἴονται, καὶ διὰ ταῦτα τὸ γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι ἢ γεννητὸν εἶναι καὶ ἀγέννητον, ἐπεὶ διαφορὰ ἐστὶ, φιλονεικοῦσιν [καὶ] οὐσίας διαφορὰς εἶναι, ἀποδείκνυται μὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον κατ’ οὐσίαν λέγεσθαι, ὥσπερ κατ’ οὐσίαν λέγεται ἀγαθὸς καὶ μέγας καὶ εἴ τι ἕτερον καθ’ αὐτὸ λέγεται, ἀλλὰ λέγεσθαι καὶ ἀναφορικῶς, τουτέστιν οὐ καθ’ αὐτὸ ἀλλὰ πρὸς τι ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἐστίν, ὥσπερ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱὸν λέγεται ἢ [codd.: καὶ] Κύριος πρὸς τὴν δουλεύουσαν αὐτῷ κτίσιν· ἐνθα καὶ εἴ τι ἀναφορικῶς, τουτέστι πρὸς τι, ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἐστίν, καὶ ἐν χρόνῳ λέγεται ... παντάπασιν αὐτὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἢ οὐσίᾳ ἀναλλοίωτον διαμένειν.“

Cap. 125 (V, 105, 23 – 106, 8): „Διὰ τοὺς Εὐνομιανούς, δοκοῦντας μὴ τὴν αὐτὴν πατὸς εἶναι καὶ υἱοῦ οὐσίαν, ἐπειδὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον κατ’ οὐσίαν λέγεσθαι οἴονται καὶ φιλονεικοῦσιν ὥς, ἐπεὶ τὸ γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι διαφορὰ ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ οὐσίας διαφορὰς εἶναι, ... δείκνυται μὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον κατ’ οὐσίαν λέγεσθαι, ἀλλὰ λέγεσθαι καὶ ἀναφορικῶς, τουτέστι πρὸς τι, ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἐστίν· ὥσπερ ὁ πατήρ λέγεται πρὸς τὸν υἱόν· οὐ γάρ ἐστι πατήρ ὁ υἱός καὶ κύριος πρὸς τὴν δουλεύουσαν κτίσιν, κυριεύει γάρ ὁ Θεὸς τῶν ἐν χρόνῳ καὶ ἐν αἰῶνι καὶ αὐτῶν τῶν αἰώνων· τὸ δὲ κυριεύειν ἀκτιστός ἐστιν ἐνέργεια Θεοῦ, διαφέρουσα τῆς οὐσίας, ὥς πρὸς ἕτερόν τι λεγομένη, ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἐστίν.“ Vgl. Cap. 126 (V, 106, 9f); 142 (V, 114, 27–31).

Lähde: Reinhard Flogauksen tutkimus "Theosis bei Palamas und Luther". Ein Beitrag zum ökumenischen Gespräch". Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1997. Lainausta 100.

Liite 2

Mohilan Trebnik, 1646

- * Teoksen koko 32 x 20 cm, kolme osaa
- * Tästä harvinaisesta julkaisusta yksi kappale sijaitsee Rooman orientaalisessa kirjastossa ja kaksi muuta Ranskan Bysantin tutkimuksen instituutissa

Trebnikin nimiösivun teksti:

”Euhalogion, tai rukousten kirja, tai Trebnik sisältää ne pappien kirkossa käyttämät erilaiset toimitusjärjestykset, jotka ovat siirtyneet meille ensin apostolien, sitten eri aikoina eläneiden pyhiin jumalankantajaisien ja nyt Jumalassa erittäin korkean ja erittäin armoitetun herramme, Pietari Mohilan, Kiovan metropoliitan, toimittamana ja hänen siunauksellaan ja hänen määräyksellään jne. pyhässä, suuressa ja ihmeitärekeväs- sä Kiovan luolaluostarissa vuonna 1646 jälkeen Syntymän, kuudentenatoista päivänä joulukuuta”

OTE Mohilan Trebnikin ensimmäisen osan alussa olevasta johdannosta “Se mitä yleensä tulee tietää sakramenttien järjestyksestä” / *De iis quae in administratione Sacramentorum generaliter servanda sunt.*

“Hengellisessä aikomuksessa ja päättävällä mielellä ponnistelevan papin, jonka tulee johtaa sakramentteja on tiedettävä:

1. Kun hän **kastaa**, tulee hänellä olla sellainen tahto ja hengellinen aikomus, että: Kasteen tai vedellä vaelun kautta, joiden kanssa lausutaan sanat: Kastetaan Jumalan palvelija N. Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, kastettu vapautuu ja puhdistuu perisynnistä ja kaikista muista synneistä samoin kuin syyllisyy-

destä ja rangaistuksesta ja että näin kaatoavaisuuden ja vihan lapsesta tulee armon lapsi ja taivasten valtakunnan perillinen.

2. Kun hän **mirhallavoitelee**: Voitelun ja lausuttujen sanojen: Pyhän Hengen lahjan sinetti. Näin olkoon, kautta sakramentin vastaanottanut saa Pyhän Hengen armon hengen vahvistumiseksi uskossa ja lujuuksi hyvissä töissä ja edelleen armon tunnustaa rohkeasti Jeesuksen Kristuksen nimeä ja tehdä rohkeasti vastarintaa paholaista, lihaa ja maailmaa vastaan.

3. Kun hän täyttää **Kristuksen ruumiin ja veren sakramentin**: (hänellä on aikomus) todella muuttaa alttarilla lautasella oleva leipä näillä Pyhän Hengen toiminnan sanoilla: Ottakaa, syökää, tämä on minun ruumiini jne. Samoin, todella muuttaa alttarilla maljassa oleva viini Kristuksen meidän Jumalamme vereksi näillä Pyhän Hengen toiminnan sanoilla: Juokaa tästä kaikki, tämä on minun vereni jne.

4. **Katumuksen sakramentissa**: Se joka tunnustaa kaikki syntinsä niitä valittaen ja sydämessään kipua tuntien, ja jos hänellä on päättäväinen tahto vastaisuudessa välttää synnin tekemistä ja katua kaikkia tekemiään syntejä niin synninpäästösanoilla: Ja minä annan anteeksi ja päästän sinut jne., sillä voimalla, jonka Kristus on antanut papille, olkoon hän päästetty kaikista synneistä niin taivaassa kuin maan päällä, ja synnin tuhoama Jumalan armo tulee hänelle palautumaan tämän sakramentin kautta.

5. **Puolisoksiottamisen sakramentissa** tai laillisessa avioliittotoimituksessa, kun pappi **kruunaa vihittävät**, tulee hänen ajatella, että ne jotka ottavat papin edessä vastaan vihkimyksen ja siunauksen antamallaan lupauksilla vastaanotta-

vat Pyhän Hengen armon lasten saamiseksi ja kasvattamiseksi Jumalan kunniaksi, ja rauhan yksimielisyydeksi rakkaudessa, yhteistyöksi hyvässä, molemminpuoliseksi avuksi ja lopulta parannukseksi lihan himoja vastaan.

6. Öljyllä voideltaessa: että pyhän öljyn voitelun ja tämän lausutun rukouksen: Isä, sielujen ja ruumiiden lääkäri jne., kautta toteutuu sakramentti ja henkilö ottaa vastaan päästön niistä jäljellä olevista synneistä, joita ei ole voinut unohduksen tai niiden suuren määrän vuoksi tunnustaa ja hän saa sielun ja ruumiin terveyttä, jos se on armollisen Jumalan mieleen.

Jos hänellä ei ole tätä järjen tarkkaavaisuutta ja tahtoa, olkoon hänelle edes tämä aikomus: Kun hän aikoo toteuttaa sakramentin, tehköön hän sen sellaisella kirkon palvelijan mielellä, kuin toteuttajana olisi itse Kirkko. Ja jos hänellä ei ole tätä tahtoa, tekee hän vain parodiaa, peliä ja suorittaa toimituksen, joka on kokonaan turha. Ja sen vuoksi, hän ei ainoastaan jätä toteuttamatta sakramenttia, vaan hän tekee vakavasti ja kuolettavasti syntiä ja sakramentin vastaanottaja ei saa hänkään yhtään mitään”.

Suom. M. Kotiranta

Haettavana olevat stipendit

Ulkoasiain osaston välittämät stipendit

Stipendit Yhdysvaltoihin

Gettysburgin luterilaisessa teologisessa seminaarissa opiskelua varten on haettavana stipendi lukuvuodeksi 2004-2005. Stipendi kattaa asumis- ja opiskelukustannukset, mutta ei matkoja. Sopii hyvin opintojensa loppuvaiheessa olevalle opiskelijalle tai vastavalmistuneelle.

Hakuaika: 15.4.2004 loppuun mennessä.

Hakemus saa olla vapaamuotoinen, mutta siihen tulee sisältyä selvitys opinnoista, CV ja kahden suosittelijan nimet.

Kirkkomme myöntää vuosittain yhden stipendin Lutheran School of Chicagoon 3-5 kuukaudeksi. Jatko-opiskelijalle sopiva stipendi kattaa opinto-oikeuden ja asumisen, mutta ei matkoja. Hakuaika on jatkuva.

Eurooppaan

Unkarin luterilaisen kirkon teologiseen akatemiaan

Venäjän ortodoksisen kirkon Pietarin hengelliseen akatemiaan

Edellytyksenä näiden stipendien saamiselle on opiskelumaan kielen alkeiden hallinta ja loppuvaiheessa olevat teologian opinnot. Stipendit sopivat myös vastavalmistuneille. Stipendiaattijakso joko koko lukuvuosi tai 3-4 kk. Hakuaika puoli vuotta ennen aiottua opintojen alkamista (= lukukauden alkua).

Baijerin maakirkko Saksassa myöntää kirkollemme vuosittain 8-10 stipendiä **Erlangeniin**. Stipendi käsittää 1-5 kk opinnot tai kuukauden kielikurssin Erlangenissa. Stipendi kattaa asumisen ja opinnot, mutta ei matkoja. Stipendi on tarkoitettu jatko-opintojen harjoittajille.

Saksankielen kurssi järjestetään elosyyskuun vaihteessa. Hakemukset kielikurssille 30.4.2004 mennessä.

Strasbourg'n Ekumeenisen Instituutin (Ranska) kesäseminaari järjestetään 1.-8.7.2004. Aiheena on "Eucharistic Hospitality". Hakemukset 30.3.2004 mennessä.

Luterilaisen maailmanliiton stipendit

LML:n stipendiohjelman painopiste on "kolmannen maailman" sekä entisen Itä-Euroopan kirkkojen tai niihin kohdistuvan tutkimuksen tukemisessa.

Teollistuneen maailman (Eurooppa, Pohjois-Amerikka) kirkkojen jäsenille stipendejä myönnetään vain erityisistä, tarkoin perustelluista syistä.

Stipendijakso voi vaihdella 3-12 kuukauteen.

Akateemisten, esim. teologisten, opiskelijien lisäksi ohjelman puitteissa tuetaan myös käytännöllisempää, ei-akateemista opiskelua.

Stipendit ovat haettavissa vuoden 2004 syyskuun 15. päivään mennessä.

* * * *

Lähempiä tietoja kaikista näistä stipendeistä ja hakuprosessista on saatavissa **Kirkon ulkoasiain osastosta/Teologiset asiat, vs. työalasihteeri Kaisamari Hintikka, Satamakatu 11, PL 185, 00161 Helsinki, puh. 09-1802353, s-posti: kaisamari.hintikka@evl.fi**

Ulkoasiain osaston kotisivu

KUO:n kotisivun osoite on <http://www.evl.fi/kkh/kuo/>. Sivulta löytyy tiedot mm. avoinna olevista työpaikoista ja haettavana olevista stipendeistä. Reitti kirkon kotisivun (www.evl.fi) kautta on **palveluja** → kirkon ulkomaansuhteet ja ekumeeniset yhteydet.

RESEPTIO ?????????????????????????????

- reseptio on vastaanottamisprosessi
- se on kirkollisen ja teologisen tiedonkulun yksi väline
- ruohonjuuritasoan etsimistä
- palautteen saamista ja antamista
- vastaanottamista
- virallista tai epävirallista hyväksyntää
- teologisten tekijöiden ja dialogien vaikutusta
- siinä on eri tasoja, kirkollinen, seurakunnallinen, yksilöllinen
- vaikuttavia tekijöitä ovat myös ei-teologiset tekijät
- prosessi voi johtaa tuloksiin, vuorovaikutukseen
- prosessi voi johtaa kaiken loppumiseen
- kysymys on liikkeestä, joka etsii muotoaan
- Reseptio on myös Kirkon ulkoasiain osaston teologisten asiain toimiston ja ekumeniikan arkiston yhteisiä kysymyksiä ja tiedotusta
- tämä lehti haluaa löytää kohderyhmäkseen teologisista kysymyksistä kiinnostuneet henkilöt, jotka haluavat tietää enemmän, mitä kirkollisella ja ekumeenisella saralla keskustellaan...

TILAUSLOMAKE:

HALUAN, ETTÄ MINULLE POSTITETAAN RESEPTIO-TIEDOTUS-LEHTI:

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITETAAN OSOITTEELLA: RESEPTIO/ KIRKKOHALLITUKSEN
ULKOASIAIN OSASTO, PL 185, 00161 Helsinki

Hyvä opiskelijatilaaja! Mikäli osoitteesi vaihtuu tai haluat lopettaa Reseption tilauksen, pyydämme sinua ystävällisesti ilmoittamaan: toimistos sihteeri Hilka Ranki, Systemaattisen teologian laitos. Aleksanterinkatu 7 PL 33, 00014 Helsingin yliopisto, p. 09-191 23030